

MARCEL SZYMOŃCZYK
Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny

Mesjasz Dawidowy w tradycji starotestamentalnej¹

Davidic Messiah in the Old Testament's tradition

Abstract

David defeated Israel's various enemies and captured Jerusalem. He solemnly brought the Ark of the Covenant there and built a wonderful palace. Then he got an idea to show his gratitude to God by building a temple. He notified this intention to the prophet Nathan who thought the king's plans were absolutely right. The following night, however, Nathan was told by God to advise David against building the temple because this would be the task of his son Salomon. It was explained on another occasion that the reason for not realizing David's intention were the numerous wars during his reign and the fact that too much blood was shed in them.

However, God gave David a great promise in return for his wish to build the temple. God promised David, namely, that He would build a house for him (meaning dynasty), an indestructible and everlasting one. It was a prophecy that the Messiah would be born of the royal house of David. God's prophecy came true in Jesus who is not only a descendant of King David but also the true Son of God.

Keywords: Davidic Messiah, Jesus, God's promise, Jerusalem, Old Testament.

Abstrakt

Dawid pokonał różnych nieprzyjaciół Izraela i zdobył Jerozolimę. Uroczyście przeniósł do niej Arkę Przymierza i zbudował sobie tam wspaniały pałac. Przyszła mu wtedy myśl, aby swoją wdzięczność okazać Bogu przez wybudowanie świątyni. O tym zamiarze powiadomił proroka Natana. Ten sądził, że plany króla są jak najbardziej właściwe. Jednak w najbliższą noc Bóg pouczył go, by odradził Dawidowi budowanie świątyni, bo to będzie dziełem jego syna, Salomona. Przy innej okazji wyjaśniono, że Dawid nie mógł spełnić swego zamiaru, bo za jego panowania, w czasie licznych wojen, przelano zbyt wiele krwi. Jednak za to, że Dawid chciał wybudować świątynię, Bóg dał mu wielką obietnicę, że zbuduje mu dom (w znaczeniu

¹ Artykuł jest zmodyfikowaną wersją pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem o. prof. dr. hab. Andrzeja S. Jasińskiego OFM, obronionej w 2016 r. na Wydziale Teologicznym UO.

dynastii) niezniszczalny, trwający na wieki. Była to zapowiedź, że Mesjasz narodzi się z królewskiego rodu Dawida. Zapowiedź Boża spełniła się w Jezusie, który jest nie tylko potomkiem Dawida, ale i prawdziwym Synem Bożym.

Słowa kluczowe: Mesjasz Dawidowy, Jezus, obietnica Boża, Jerozolima, Stary Testament.

Wprowadzenie

Słowo Mesjasz hebr. *masziach*, pomazaniec, namaszczonec (aram. *meszicha*, gr. *Mesias*), tłumaczone jest w języku greckim jako „Christos”. W Starym Testamencie określa się arcykapłana jako namaszczonego kapłana (Kpł 4,3.5.16; 6,15). Także Abraham, Izaak i Jakub nazywani są przez Pana „moimi pomazańcami” (Ps 105,15). Nawet Cyrus jest pomazańcem Pana (Iz 45,1). Namaszczenie oznacza powołanie i przygotowanie do wykonywania specjalnego zadania w służbie Boga. Pomazańcem Pana jest przede wszystkim król Izraela. Dawid zawsze w ten sposób widział Saula i odpowiednio go szanował, także gdy był przez niego prześladowany (por. 1 Sm 24,7)².

Dawid był szczególnym pomazańcem Pana. Jego dom otrzymał obietnicę, że z niego wyjdzie wielki władca, potomek niewiasty, o którym mowa już w Rdz 3,15 (2 Sm 7). W swoich ostatnich słowach Dawid opiewał tego nadchodzącego króla (2 Sm 23,1-7). Prorocy, przede wszystkim Izajasz, przepowiadali Jego przybycie (Iz 9,5-6; 53; Mi 5,1). W tych przepowiedniach kontynuowane i pogłębione jest to, co zostało objawione już przez patriarchów (Rdz 12,1-2; 49,10; Lb 24,17; Pwt 18,15.18). Tutaj uwidacznia się oczekiwanie Starego Testamentu na Mesjasza. Królowie, tacy jak Dawid i Salomon, byli wzorcami nadchodzącego Mesjasza. Za takich można też uznać proroków, jak Izajasz czy Jeremiasz, oraz kapłanów, przede wszystkim arcykapłanów³.

W Księgach Starego Testamentu niejednokrotnie mamy do czynienia z zapowiedziami mesjańskimi. Aspekt mesjański związany jest również z postacią izraelskiego króla Dawida, którego panowanie, jako władcy Jerozolimy przypadło na lata ok. 1010–970 przed Chr. Dzieje Dawida, od procesu dochodzenia do władzy, przez jego panowanie, aż do śmierci, opisane są w Piśmie Świętym w Księgach Samuela i Pierwszej Księdze Królewskiej – w rozdziałach 1–2. Król Dawid, wielki władca Izraela, jest jedną z najśłynniejszych postaci biblijnych. Za jego panowania Bóg daje prorocstwo wiecznego potomstwa, zapowiedź narodzenia się Chrystusa – Mesjasza, który będzie jego potomkiem.

Tekst 2 Sm 7,1-16 stanowić może punkt wyjścia dla wszystkich badań nad kwestią Mesjasza Dawidowego. Zawiera on najstarsze prorocstwo Starego Testamentu o tym, że dynastia Dawida będzie królowała wiecznie nad ludem Bożym. W tym tekście pojawiło

² A. TRONINA, „Mesjasz”, *Encyklopedia katolicka. Maryja – Modlitwa* (ed. A. BEDNAREK – R. ADAMKO; Lublin 2008) XII, 599.

³ Por. TRONINA, „Mesjasz”, 599; J. NELIS, „Messias”, *Bibel-Lexikon* (ed. H. HAAG; Leipzig 1970) 1138.

się sformułowanie, do którego odwołują się późniejsze księgi Starego Testamentu. Do tego tekstu jest również wiele aluzji w Nowym Testamencie. Z całej relacji zawierającej proroctwo Natana ważne są przede wszystkim ww. 8-16. Tekst ten w podjętym badaniu będzie analizowany w bliższym i dalszym kontekście.

Ps 132 zajmuje ważne miejsce wśród tekstów biblijnych dotyczących zapowiedzi potomstwa króla Dawida, ponieważ mieści się w nim powtórzenie proroctwa Natana o trwałości dynastii Dawidowej (ww. 11-12). Również Ps 89 zawiera wypowiedź Natana o Dawidzie i jego potomstwie, jednak w artykule nie będzie on szczegółowo analizowany, ponieważ zawiera on także myśli, które nie mają odpowiednika w 2 Sm 7. Zostanie on potraktowany jako kontekst dalszy Ps 132.

1. Dawid i jego epoka

Epoka, w której żył król Dawid, była czasem wielu walk z innymi plemionami, np. z Filistynami, którzy byli największym zagrożeniem dla Izraelitów.

Filistyni pokonali Izraelitów pod Afek. To wydarzenie miało bardzo duże znaczenie w historii narodu Izraela, ponieważ Filistyni zabrali Arkę Przymierza, pokonali Izraelitów, a jest również prawdopodobieństwo, że zniszczyli część miasta Szilo włącznie z przybytkiem Pańskim, który znajdował się w tym mieście. Po tych wydarzeniach starsi narodu Izraela, widząc, że inne narody mają wybranego władcę, króla, żądali wyznaczenia również króla, mającego rządzić i kierować Izraelem. Wyznaczyć króla miał prorok Samuel. Samuel był synem Elkany i Anny. Został on poświęcony na służbę Bożą w Szilo. Samuel ostrzegał starszych, przed konsekwencjami wybrania sobie króla spośród ludu, szczególnie przed uciskiem, który może taki król wprowadzić. Pan Bóg powiedział, że chcąc wybrać sobie króla, Izraelici odrzucają zwłaszcza Jego panowanie nad Izraelem. Samuel pomimo niechęci namaścił na króla Saula, mężczyznę wyższego od pozostałych, który przyszedł w poszukiwaniu oślic swego ojca. Namaszczenie odbyło się potajemnie, a w Pierwszej Księdze Samuela można odczytać, że spotkanie Saula z Samuelem było w planach Boga. Saul zyskał duże poparcie po wygranej ludu izraelskiego z Ammonitami. W mieście Gilgal w obecności Boga naród Izraela zatwierdził Saula jako swego króla. Druga tradycja przedstawia monarchię jako wypełnienie planu Boga względem narodu izraelskiego. Obie tradycje ukazują złożone więzi między Bogiem a Izraelem.

Po namaszczeniu, podczas panowania króla Saula, toczyło się wiele bitew i wojen, które Izraelici prowadzili z innymi narodami, np. Ammonitami, Filistynami, czy Amalekitami. Podczas wyprawy przeciw Amalekitom król Saul nie wypełnił rozkazów Bożych.

W Gilgal Saul odbył rozmowę z prorokiem Samuelem, który wypomniał Saulowi brak wiary w Boga i nieposłuszeństwo wobec rozkazów Bożych. W tym momencie utracił poparcie proroka. Wtedy też prorok zapowiedział odebranie Saulowi królestwa.

Filistyni byli największym zagrożeniem dla Izraelitów. Król Saul walczył ze swoim synem, Jonatanem, m.in. z Filistynami, jednak nie zadał im decydującego ciosu, przez co nadal stanowili zagrożenie. Wyruszył na podbój stolicy Amalekitów. Przez wcześniejszą sprzeczkę z prorokiem Samuelem, obawiając się, że żołnierze go opuszczą, przez tydzień czekał na proroka Samuela, a kiedy ten się nie zjawił, Saul postanowił przejąć funkcję proroka i złożył ofiarę Bogu. Król Saul nie posłuchał rozkazu Bożego, który został przekazany przez proroka Samuela, że miał całkowicie zniszczyć Amalekitów. Natomiast trzoda miała zostać zgładzona, by uznać, że należy się ona jedynie Bogu, będącemu prawdziwym zwycięzcą w wojnie. Saul po zwycięstwie oszczędził Agaga, króla Amalekitów, którego nie zabił, a wziął do niewoli. Zdobywając wiele łupów, Saul wybrał sobie najlepsze sztuki bydła i owiec. Po tym, co uczynił, prorok Samuel mocno napomniął Saula i potwierdził, że Bóg odrzucił Saula jako króla Izraela.

1.1. Dawid królem Izraela

Po tych wydarzeniach prorok Samuel, zgodnie z nakazem Bożym, udał się do Betlejem namaścić nowego króla, którym okazał się Dawid. Namaszczenie Dawida odbyło się potajemnie, ponieważ Saul nadal rządził Izraelem. Podczas namaszczenia obecny był ojciec Dawida i jego bracia. W chwili namaszczenia Duch Pański zstąpił na Dawida i spoczął na nim (1 Sm 16,1-3). Dawid był najmłodszym synem Judejczyka Jessego z Betlejem, jego babcią zaś była Rut Moabitka, kobieta związana małżeństwem z judzkim szczeniem Efrata, z którego wyrosła dynastia Dawida i sam Jezus Chrystus (por. Mt 1,5).

Dawid był pasterzem owiec, które należały do jego ojca. Na temat dojścia Dawida na dwór króla Saula są dwie tradycje. Według jednej Dawid, będąc dobrym muzykiem i mówcą, początkowo został muzykiem na dworze króla Saula, grając na lirze, czym miał uspokajać króla podczas napadów maniackalnych, które mogły być wywołane depresją. Druga tradycja upatruje pojawienie się Dawida na dworze Saula po jego zwycięstwie, które odniósł, zabijając wojownika Goliata, co przyniosło mu sławę⁴. Po tym wydarzeniu został dworzaniem, mianowany na giermka u króla Saula. Dawid, będąc na dworze królewskim, brał udział w wojnach z Filistynami, podczas których wykazał się odwagą i cechami przywódczymi. Będąc na dworze, zaprzyjaźnił się z synem Saula, Jonatanem, a po zwycięstwie z Filistynami poślubił córkę Saula, Mikal. Z czasem został dowódcą wojska, jednak z powodu sławy, jaka mu towarzyszyła dzięki licznym zwycięstwom podczas walk, oraz jego cech przywódczych i odwadze król Saul zaczął czuć się zagrożony. Z tego powodu, pomimo silnych więzi, jakie były między nim i jego rodziną a Dawidem, próbował go zabić. Dawid zmuszony był do ucieczki, w której pomogli

⁴ L. CREMASCHI, „Dawid”, *Encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność. 2000 lat nadziei* (ed. A. AGNESINA et al.; Kielce 2008) 160.

mu Mikal i Jonatan, a następnie ukrywał się przed Saulem. Miejsca opisane w Biblii, do których zmuszony był uciekać przed Saulem i jego wojskiem, są liczne. Najpierw uciekł do Ramataim (Rama), gdzie przebywał prorok Samuel, a później z nim udał się do Najot, które mogło być osiedlem w pobliżu Ramataim. Saul podjął pierwszą próbę schwytania Dawida, która się nie udała, a Dawid spotkał się z synem Saula, Jonatanem, który próbował przekonać ojca do zaprzestania gonienia Dawida i starał się odwieść Saula przed zamiarem zabicia Dawida. Jednak Jonatanowi to się nie udało, dlatego Dawid zbiegł do sanktuarium w Nob, gdzie otrzymał od kapłana Achimeleka miecz Goliata. Następnie udał się do Gat, gdzie uznany za wroga udawał szaleńca, żeby uciec do jaskini Adullam, co mu się udało. Król Saul dowiedział się o tym, że Dawid otrzymał wsparcie od kapłanów z sanktuarium w Nob i kazał wszystkich kapłanów z rodziny Helego zabić. Przeżył tylko kapłan Abiatar, który schronił się u Dawida.

Dawid w Adullam przebywał z krewnymi i grupą ludzi, którzy uciekali z powodu zadłużenia lub problemów z prawem albo utracili swój dobytek. Rodzice Dawida schronili się u króla Moabu, a Dawid najpierw udał się do lasu Cheret, a stamtąd na walkę z Filistynami, którzy zaatakowali miejscowość Keila. Następnie zbiegł przed Saulem na pustynię Zif, później do Chorsza i okolic, dalej – do miasta Maon. Dawid pomimo możliwości zabicia króla Saula oszczędził go. Możliwości te miały miejsce w regionie Skół Dzikich Kóz, gdzie do jaskini, w której był Dawid, wszedł Saul, a następnie na wzgórzu Chakila. Między tymi sytuacjami jest informacja o śmierci proroka Samuela. Dawid po tych wydarzeniach wrócił do Akisza, króla Gat, gdzie przekonawszy króla, że jest wrogiem Saula, został wasalem króla i otrzymał miasto Siklag, które znajdowało się w pobliżu Gat. Po wielu ucieczkach przed Saulem, będąc na terytorium niezależnym od Saula, gdzie nie musiał już pośpiesznie uciekać, mógł skupić się na obronie miejsc atakowanych przez Amalekitów i innych koczowników. Dawid uważał jednak, aby nie doszło do starcia z Judejczykami; nie chciał z nimi walczyć⁵.

W rozdziale 30. Pierwszej Księgi Samuela jest precyzyjny opis walki Dawida i jego wojska z Amalekitami. Filistyni zaś rozmieścili swe wojska w Afek, gdzie chcieli uderzyć na wojska Saula. Inni władcy filistyńscy, którzy pamiętali Dawida z walki, jaką stoczył z Goliatem, wystraszyli się, że Dawid mógłby zdradzić króla Akisza i przejść na stronę Izraelitów. Z tego powodu Dawid został odesłany z powrotem do miasta Siklag, co było mu na rękę, ponieważ nie chciał walczyć z Izraelem. Kiedy wrócił do Siklag, okazało się, że miasto jest splądrowane i zniszczone przez Amalekitów. Widząc, co się stało, ruszył za nimi w pościg i z Bożą łaską złapał nieprzyjaciół oraz uwolnił jeńców i odzyskał łupy. Część tego, co Amalekici splądrowali podczas swoich wypraw, Dawid wysłał Judejczykom, aby zyskać sobie ich poparcie, ponieważ nie chciał pozostawać u króla Akisz, będąc namaszczonego na króla Izraela. Bitwa wojska filistyńskiego z Saulem rozegrała się w pobliżu miasta Jizreel. Zwyciężyli Filistyni, zaś synowie Saula

⁵ Por. A. VAN DEN BORN, „David”, *Bibel-Lexikon* (ed. H. HAAG; Leipzig 1970) 316–318.

zginęli, a on sam, żeby uniknąć złapania go przez Filistynów, popełnił samobójstwo, rzucając się na swój miecz. Filistyni po znalezieniu ciała króla Saula wzięli jego głowę jako trofeum, a ciało zawiesili na murach miejscowości Beisan (Bet-Szean). Stamtąd ludzie z miejscowości Jabesz, która znajdowała się w Gileadzie, zabrali następnego nocy ciało króla Saula i pochowali je.

„Przeciwstawienie między Saulem i Dawidem pozwala wypuklić temat wybrania i odrzucenia Bożego. Saul został «odrzucony» przez Boga (który go przecież wybrał), natomiast Dawid jest nowym wybranym, który nie będzie odrzucony. Grzechy Saula mogą wydawać się współczesnemu czytelnikowi «powszednimi», a sam Dawid też splamił się poważnymi plamami. Dlaczego zatem Saul jest odrzucony przez Boga? Odpowiedź tkwi w jego postawie: Saul jest królem niezdolnym zawierzyć Panu i zrozumieć swoją rolę w ramach relacji przymierza między Bogiem a Izraelem. Ten fundamentalny grzech nieposłuszeństwa i pychy prowadzi go do upadku. Nie chodzi zatem o jakąś arbitralność ze strony Boga, lecz o konsekwencję postępowania Saula, który nie umiał zaufać Bogu”⁶.

Dawid zwyciężył z Amalekitami, ale nie wiedział jeszcze o tym, co się wydarzyło na górze Gilboa i wrócił do siebie. Informacja o śmierci króla Saula i jego syna, Jonatana, nie była dla Dawida radosną wiadomością, wręcz przeciwnie, był nią zszokowany i rozkazał, żeby Amalekita, który pomógł Saulowi (pomazańcowi Bożemu) popełnić samobójstwo, został zabity. Dawid ogłosił żałobę i napisał utwór żałobny, opłakujący Saula i jego syna, Jonatana. Następnie poszedł do Hebronu, tam namaszczonego tylko na króla Judy, ponieważ dowódca armii Saula nie uznał go za króla Izraela i ogłosił, że królem Izraela został syn Saula, Iszbaal, który przeżył w bitwie z Filistynami. W tekście biblijnym imię to jest zniekształcone na: Iszboszet lub Iszjo. Iszbaal był wcześniej jednym z wojowników Dawida. Zwolennicy Saula byli po stronie jego dynastii, więc nie uznawali Dawida za króla Izraela. Dawid miał w tym momencie trzydzieści lat, namaszczenie go na króla jest datowane na ok. 1000 r. przed Chr. i rządził Judą przez siedem i pół roku. W czasie rządzenia Judą przez króla Dawida trwały walki międzyplemienne, które spowodowały, że Juda zyskała przewagę nad Izraelem, który obejmował w tamtym czasie ziemie zajmowane przez pokolenia północne Izraela z pokoleniem Beniamina.

Między zwolennikami Dawida a zwolennikami Iszbaala występowały spory i napięcia. Do starcia między zwolennikami Iszbaala a żołnierzami Dawida doszło w pobliżu Gibeonu. Tę potyczkę zwyciężyli ludzie Dawida, choć Abner, który stał na czele zwolenników Iszbaala, podczas ucieczki zabił Asahela, brata Joaba, i wrócił do Machanaim. Później Abner przez spór z Iszbaalem odszedł od niego i został zwolennikiem Dawida, jednak Joab zabił go z zemsty za śmierć swego brata. Następnie król Iszbaal, który rządził przez dwa lata, został zamordowany przez dwóch swoich oficerów, chcących w ten sposób uzyskać przychylność Dawida. Dawid, kiedy dowiedział się o tym, co zrobili,

⁶ E. GALBIATI – F. SERAFINI (ed.), *Historyczny atlas Biblii* (Kielce 2006) 87.

potępił ich zachowanie i kazał ich stracić. Te dwa zabójstwa otwarły jednak Dawidowi drogę do panowania nad całym Izraelem. Starsi ze wszystkich plemion izraelskich, którymi rządził Iszbaal, przybyli później do Hebronu i uznali Dawida swoim królem i tak Dawid został królem całego Izraela.

Zanim Dawid został ogłoszony królem całego Izraela, między jego rządami a rządami Iszballa była rywalizacja, którą wygrywała Juda. W tym czasie Filistyni korzystali z tej właśnie sytuacji, ale kiedy Dawid został królem całego Izraela, przestraszyli się, ponieważ zdawali sobie sprawę, że stanowi to dla nich duże niebezpieczeństwo i dlatego postanowili w dolinie Refaim, znajdującej się w pobliżu Jerozolimy, będącej w rękach Jebusytów, odciąć Dawida od nowych sprzymierzeńców, ale Dawid pokonał ich dwa razy. W tym momencie Filistyni utracili całkowicie władzę nad Izraelem. Definitywnie zażegnane zostało zagrożenie z ich strony⁷.

Jerozolima nie należała do żadnego z dwunastu plemion Izraela; była pod kontrolą Jebusytów, więc należała jeszcze do Kananejczyków i była miastem-państwem. Lokalizacja tego miasta-państwa stanowiła rozdzielenie terytorium króla Dawida na dwie części: Izrael, który znajdował się na północy, i Judę, która usytuowana była na południu. Miasto to było bardzo trudne do zdobycia; było twierdzą również ze względu na swoje położenie, ponieważ Jerozolima była otoczona trzema dolinami z dużymi źródłami wodnymi i dobrze ufortyfikowana. Dawid podjął decyzję, aby podbić to miasto. Jerozolima mogła być bardzo dobrym miastem na stolicę Izraela przez jej centralne położenie między ziemiami Izraela, poza tym dobrze ufortyfikowana, co chroniło ją przed atakami oraz byłaby zaakceptowana przez Izrael i przez Judę. Konieczne było znalezienie sposobu na dostanie się do miasta, aby je zdobyć. Szczegóły są nieznane, choć w 2 Sm 5,6-9 i w 1 Krn 11,4-9 znajduje się informacja o tym, że Joab przedostał się do miasta z oddziałem żołnierzy przez studnie i tunele służące do dostarczania wody do miasta podczas oblężenia przez wrogów. Tunele te łączyły miasto ze źródłem Gichon, które znajdowało się poza murami miasta. Z tego wynika, że Dawid znał te potajemne tunele. Po dostaniu się do miasta ludziom Dawida udało się je zdobyć. Dawid wykazał się przy tym swoimi zdolnościami strategicznymi oraz planowaniem ataku z zaskoczenia. Po zdobyciu Jerozolimy Dawid przeniósł się do niej z Hebronu; była ona jego prywatną własnością o nazwie „miasto Dawida”

Jerozolima stała się stolicą Izraela nie tylko polityczną, ale również religijną ze względu na to, że Dawid rozkazał sprowadzić do niej Arkę Przymierza, wcześniej skradzioną przez Filistynów, którzy z powodu zarazy odesłali ją do izraelskiego Bet Szemet. Następnie była przechowywana w Kariat Jearim. Dawid po zdobyciu Jerozolimy, ustanowieniu jej stolicą oraz po sprowadzeniu do niej Arki Przymierza uczynił ją centrum religijnym Izraela. Skupił się też na organizacji państwa, ustanawiając regularną armię, która była

⁷ J. ŁACH, „Dawid”, *Encyklopedia katolicka. Cenzor – Dobszewicz* (ed. K. ABRAMCZUK et al.; Lublin 1989) III, 1048.

dowodzona przez Joaba. Postarał się o to, by Izrael posiadał również wojsko, składające się z najemników, oraz wyznaczył urzędników i przydzielił im różne zadania⁸.

Dawid prowadził wiele wojen z narodami sąsiadującymi z Izraelem. Trudno określić szczegółową chronologię wydarzeń. Dzięki swoim wyprawom wojennym bardzo powiększył zasięg terytorialny państwa izraelskiego.

Filistyni dwukrotnie zajęli dolinę Refaim, znajdującą się na południowy zachód od Jerozolimy. Stanowili oni zagrożenie dla miasta, dlatego Dawid postanowił z nimi walczyć. Pierwszą bitwę przeprowadził w miejscowości Baal-Perasim; nie było to zwycięstwo decydujące, ponieważ Filistyni po raz drugi rozbili obóz w dolinie Refaim. Za drugim razem Dawid zastosował się do pouczeń Pana i okrążył Filistynów, atakując ich od strony Wierzchołków Bekaim i ścigał ich aż do miasta Gezer. Następnie zdobył miasto filistyńskie Gat, które podbił. Wcześniej był w tym mieście, ale jako najemnik Filistynów, a kiedy został władcą Izraela, stał się ich panem⁹.

Choć Księgi Samuela nic nie mówiąna ten temat, wydaje się prawdopodobne, że w pierwszych latach panowania Dawid zdołał podporządkować sobie miasta-państwa kananejskie, które według Joz 17,11-13 i Sdz 1,27-28 nie zostały zdobyte przez pokolenia Izraela, w szczególności Bet-Szean, Tanak i Megiddo¹⁰.

Posłowie Dawida zostali upokorzeni u Ammonitów poprzez obcięcie im ubrań i bród do połowy. Po tym wydarzeniu Dawid rozkazał, aby Joab, dowodząc armią izraelską, przeprowadził oblężenie miasta stołecznego Ammonitów, Rabba (dzisiejsze Amman).

Po pierwszej walce z najętymi przez Ammonitów żołnierzami z państw aramejskich: Bet Rechob, Soba i Tob, którzy pomimo porażki zdołali się przegrupować, Dawid wysłał swoje wojska do miasta Chelam (przypuszcza się, że znajdowało się w południowej Syrii, a współcześnie nosi nazwę Alam), gdzie pokonał Aramejczyków i ich króla, Szobaka (Szofaka).

Po tej bitwie Dawid powrócił do Jerozolimy, a Joab ponownie oblegał miasto Rabba. W tym czasie Dawid zauważył Batszebę, kiedy się kąpała, i popełnił z nią cudzołóstwo. Kiedy dowiedział się, że zaszła w ciążę, rozkazał sprowadzić jej męża, Uriasza, ponieważ myślał, że uda mu się zachować w tajemnicy cudzołóstwo, a Uriasz zbliży się do Batszeby i będzie myślał, że to jego dziecko. Jednak Uriasz postanowił nie wchodzić do swojego domu. Dawid wysłał Uriasza Hetytę do walki w Rabba i polecił Joabowi w liście, aby wystawił go na pewną śmierć. Po okresie żałoby Batszeba została żoną Dawida i urodziła mu syna, Salomona. Po tym wydarzeniu Bóg posłał proroka Natana, który wystosował wobec Dawida surową naganę za występki, który rzucił cień na jego imię. Wyrok był taki: miecz nie oddali się od jego domu na wieki (co spełnia się aż do dziś), jego żony

⁸ L. CREMASCHI, „Jerozolima”, *Encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność. 2000 lat nadziei* (ed. A. AGNESINA et al.; Kielce 2008) 272.

⁹ POR. VAN DEN BORN, „David”, 316–318.

¹⁰ POR. E. GALBIATI – F. SERAFINI (ed.), *Historyczny atlas Biblii*, 88–93.

będą publicznie oddawane innym, jego syn musi umrzeć, jednak wyrok śmierci na niego zostanie odroczone, gdy wyzna swoją winę. Przebaczenie dotyczy też małżeństwa z Batszebą, z którego rodzi się mu następca, Salomon (2 Sm 11,2–12,25)¹¹.

Rabba została zdobyta, a jej mieszkańcy musieli wykonywać prace przymusowe. Kolejnym wojskowym sukcesem Dawida było pokonanie Moabitów, z których tylko 1/3 ludności pozostawił przy życiu. Dowódcy jego armii, Joab i Abisaj, pokonali osiemnaście tysięcy Edomitów w Dolinie Soli, znajdującej się w Arabie, usytuowanej na południe od Morza Martwego. Po tym zwycięstwie garnizony izraelskie zostały rozmieszczone w całym Edomie.

W Biblii znajdują się opisy dwóch bitw w ramach wojny z Ammonitami, które Dawid przeprowadził z Hadadezerem, królem Aramejczyków z Soby. Pierwszy opis znajduje się w 2 Sm 8,3-13, a drugi w 2 Sm 10,15-19 – podczas wojny z Ammonitami, do której włączono też Aramejczyków. Trudno jest ustalić relacje między tymi opowiadaniem i podać dokładną kolejność wydarzeń. Z 2 Sm 8,3-13 nie wynika jasno ani przyczyna, ani miejsce bitwy, z której Dawid wyszedł zwycięsko. Księga podaje, że przy tej sposobności Dawid podporządkował sobie jako wasala także królestwo aramejskie Damaszku w Syrii, a ponadto wzmocnił więzi przyjaźni i przymierza z królem Tyru¹². Dokładniejsze informacje geograficzne są zawarte w 2 Sm 10,15-19, gdzie opisana bitwa była w Chelam (przypuszczalnie znajdujące się już poza Gileadem w Chauranie). Dawid walczył tam z wojskiem koalicji aramejskiej, na którego czele stał Hadadezer. Zarówno opis z 2 Sm 8,3-13, jak również z 2 Sm 10,15-19 podaje informację, że Aramejczycy zostali lennikami, poddanymi Dawida. Łupami wojennymi były złote tarcze i duża ilość brązu.

Niewątpliwie Tou, aramejski król Chamat, nie był zadowolony, widząc pokonaną Sobę. Zależało mu na dobrych stosunkach dyplomatycznych z Dawidem, więc wysłał swego syna, Hadorama, by pogratulował Dawidowi, przywożąc złoto, srebro i brąz. Aramejski król Geszur, Talmaj, oddał Dawidowi za żonę swoją córkę, Maakę. Hiram, władca przybrzeżnego miasta fenickiego Tyru, także pragnął dobrych stosunków z Dawidem. Wraz z drzewami cedrowymi przysłał cieśli i kamieniarzy, którzy wybudowali Dawidowi pałac w Jerozolimie¹³.

Kolejną wojną, jaką Dawid prowadził, była wojna z Edomitami. Edomici byli ludem mieszkającym między Morzem Martwym a zatoką Akaba, najpierw na wschód, a następnie na zachód od doliny Soli. W Biblii greckiej ziemie należące do Edomu są nazwane Idumeą. Bitwa Dawida z Edomitami została stoczona w Dolinie Soli i zakończyła się zwycięstwem Dawida. Pozwoliło mu to utworzyć garnizon wojskowy na terenach należących do Edomitów. Do tej wojny być może odnoszą się informacje zawarte w 1 Krl 11,15-17, gdzie czytamy, że Joab zatrzymał się sześć miesięcy na obszarze

¹¹ F. RIENECKER – G. MAIER (ed.), *Leksykon biblijny* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2001) 161.

¹² E. GALBIATI – F. SERAFINI (ed.), *Historyczny atlas Biblii*, 92. Por. 2 Sm 5,1; 1 Krl 5,15-31.

¹³ P. LAWRENCE, *Atlas historii biblijnej* (Warszawa 2009) 64.

Edomu, aby wygasić wszelkie formy oporu. Z drugiej strony wydaje się, że już w epoce Salomona Edom odzyskał pewną niezależność (1 Krl 11,14-25)¹⁴.

Czas rządów Dawida to ważny okres w historii Izraela. W tym czasie Izrael dokonał największej ekspansji terytorialnej, podczas której zdobył duży teren, wyznaczając więc idealne granice ziemi, którą Bóg obiecał patriarchom¹⁵. Na temat administracji państwa przez czterdzieści lat rządów Dawida wiadomo niewiele. Dawid powołał urzędnika, który zajmował się pilnowaniem, aby prace przymusowe, nałożone na podbite ludy, były prawidłowo wykonywane, a także ustanowił kanclerza i pisarza, doradców króla, urzędników, którzy byli odpowiedzialni za majątek królewski. Dawid sporządził też spis ludności, który odbył się wbrew woli Pana i nie został ukończony; spowodował rozgniewanie proroka Gada. Możliwe, że ten spis miał służyć przygotowaniu do sporej reorganizacji podatkowej i ułatwienia poboru obywateli do służby w wojsku. Najwyższą rangę mieli wojskowi, którzy dowodzili żołnierzami z poboru powszechnego, trochę niższą – dowódca straży przybocznej. Do straży przybocznej należeli Keretyci, Peletyci i Filistyni, będący najemnikami w wojsku Dawida. Sławni i podziwiani za swe czyny byli też ludzie, którzy byli z Dawidem, gdy uciekał przed Saulem, np. Joab, Abiszaj, Banaasz. Wielu z nich zajmowało ważne stanowiska dowódcze w królestwie Izraela. Armia miała dwanaście oddziałów, z których każdy miał miesiąc służby, po czym następowała zmiana (1 Krn 27,1-15).

Najwięcej trudności sprawiły Dawidowi relacje z rodziną, przez którą miał dużo problemów. Z perspektywy piszącego Księgi Samuela wewnętrzne walki i rozwiązłość, które były obecne w rodzinie Dawida, były karą Bożą za cudzołóstwo Dawida z Batszebą i za rozkaz zabicia jej męża. Najstarszy syn Dawida, Amnon, zakochał się w swojej przyrodniej siostrze o imieniu Tamar. Udawał, że się rozchorował, a kiedy był sam, poprosił ją, aby przyniosła mu chleb; kiedy to zrobiła, zgwałcił ją. Jej biologiczny brat, Absalom, który był również synem Dawida, po dwóch latach, chcąc się zemścić, kazał zabić Amnona, po czym uciekł do rodziny swojej matki mieszkającej w Geszur, miejscowości zlokalizowanej na wschód od Jeziora Galilejskiego. Joab prosił Dawida o to, by przebaczył Absalomowi i pozwolił mu wrócić do domu, jednak Absalom po powrocie chciał, aby wybuchł bunt przeciwko Dawidowi, dlatego zabiegał o sympatię ludzi, gromadził zwolenników buntu i popierał skargi ludzi na króla Dawida, po czym udał się do Hebronu i ogłosił się królem, a następnie ruszył ze swoim wojskiem do Jerozolimy. Król Dawid został zmuszony do ucieczki. Pospiesznie udał się do miasta Manachaim, znajdującego się po drugiej stronie Jordanu, w okolicach Gileadu. Absalom wkroczył do Jerozolimy bez króla i na widoku ludu położył się z nałożnicami Dawida. Oznaczało to, że proroctwo Natana się wypełniło, jak również to, że przejął władzę królewską w Izraelu. Następnie udał się za Dawidem, który przygotował swoją armię do obrony.

¹⁴ E. GALBIATI – F. SERAFINI (ed.), *Historyczny atlas Biblii*, 92.

¹⁵ E. GALBIATI – F. SERAFINI (ed.), *Historyczny atlas Biblii*, 92.

Bitwa, jaka rozegrała się między wojskiem Dawida a wojskiem Absaloma, zakończyła się zwycięstwem króla Dawida. Dawid nie chciał zabić swojego syna, Absaloma, dlatego rozkazał, aby Absalom nie został zabity przez jego żołnierzy. Jednak Joab nie posłuchał tego rozkazu, i gdy Absalom zaczepił włosami o drzewo, zawisając na nim, rzucił w jego serce trzema oszczepami, zabijając go.

Ta bitwa zakończyła bunt wywołany przeciwko królowi Dawidowi, który bezpiecznie wrócił do Jerozolimy i doszedł do porozumienia z radą starszych, która również poparła bunt. Sam Dawid czuł się okropnie z powodu śmierci syna; chciał, aby jego syn żył, a sam wołał zginąć.

Stłumienie tego buntu nie spowodowało końca problemów Dawida, ponieważ zbliżał się kolejny. Doszło do rozłamu między Judejczykami a ludźmi z plemion północnych. Wybuchł bunt, któremu przewodził Beniaminita Szeba. W odpowiedzi na bunt Joab udał się do miasta Abel-Bet-Maaka, które znajdowało się w północnej części królestwa Izraela, w pobliżu Dan, gdzie schował się Szeba ze swoimi sprzymierzeńcami. Joab rozpoczął oblężenie miasta, jednak nie trwało ono długo. Są dwie wersje wydarzeń. Według jednej mieszkańcy, bojąc się, że ich miasto zostanie zniszczone, wydali Szebę armii Dawida, według drugiej zaś wersji mieszkańcy miasta w trakcie oblężenia wyrzucili głowę Szeby za mur miasta.

Kolejną osobą, która chciała rządzić w czasie, gdy Dawid był jeszcze na tronie królewskim, jest Adoniasz, najstarszy z jego synów. Dawid, który był już u schyłku życia, przeżywał kolejną intrygę, którą zaplanował jego syn, Adoniasz. Zyskał on poparcie kapłana Abiatarą i Joaba, stojącego do tej pory po stronie Dawida. W trakcie uczty w En-Rogel (blisko Jerozolimy), Adoniasz sam ogłosił się królem Izraela. Ta wiadomość dotarła do proroka Natana, który poinformował o tym Dawida. Dawid obiecał wcześniej Batszebie, że jego następcą zostanie ich syn, Salomon, dlatego przy poparciu proroka Natana, kapłana Sadoka i dowódcy straży króla Dawid mianował Salomona na swojego następcę, którego poparł również lud Izraelitów. Salomon został namaszczonej na króla przez kapłana Sadoka i proroka Natana u źródła Gichon, znajdującego się w pobliżu Jerozolimy, Adoniasz natomiast uciekł i schronił się w świątyni, gdzie udało mu się ocalić życie, ponieważ w tym miejscu mógł uniknąć kary i zemsty za swój występpek.

Dawid był już coraz słabszy, zmarł w wieku ponad siedemdziesięciu lat ok. 970 r. Okres jego rządów trwał 40 lat. Terytorium, którym zarządzał, zaczynało się w zatoce Akaba w Edomie, a kończyło w okolicach Hermonu i Damaszku. Jego wasalami byli Filistyni, Moabici i Ammonici, a Fenicjanie byli jego sprzymierzeńcami.

1.2. Jerozolima stolicą Izraela

Pierwsza wzmianka na temat Jerozolimy znajduje się w egipskich Tekstach Złotych z XIX i XVIII w. przed Chr. o nazwie Ruszalimum. Nazwa „Jerozolima” ma pocho-

dzenie semickie, choć etymologia wyrazu nie jest do końca jasna¹⁶. Przymyślnie wzięła się z połączenia czasownika *jrw* („ustanawiać”) i imienia zachodniego, semickiego boga Szalema, patrona miasta. Inna nazwa Jerozolimy w Starym Testamencie to np. Szalem (Rdz 14,18), Jebus (1 Krn 11,4-5).

Jerozolima, znajdująca się na centralnych wzgórzach, jest kluczowym miastem w wydarzeniach Starego i Nowego Testamentu. Jest położona na niewysokim wapiennym wzgórzu w pobliżu Morza Martwego, które znajduje się ok. 25 km na wschód od miasta¹⁷. Na północ od niej jest góra Skopus. W czasach Jebuzytów Jerozolima, będąc miastem kanaańskim, była miastem dobrze ufortyfikowanym, stanowiącym twierdzę, do której dostęp był już utrudniony przez naturalne ukształtowanie terenu, ponieważ znajduje się w dolinach. W okolicy było mało zasobów wody, choć sama Jerozolima miała jej odpowiednią ilość przez to, że woda, w którą Jerozolima była zaopatrywana, pochodziła z potoku Gichon, mającego swój początek u podnóża zbocza, na którym zbudowane było Miasto Dawida. Klimat był surowszy, a ziemia niezbyt żyzna. Dawid chciał podbić Jerozolimę, która znajdowała się pomiędzy północnymi a południowymi plemionami. Chciał utworzyć tam stolicę całego Izraela, która stanowiłaby centrum polityczne i religijne Izraela (2 Sm 5,7,9; 1 Krn 11,5,7). Jerozolima była jeszcze miastem pogańskim, a po jej zdobyciu przez króla Dawida stała się miastem żydowskim, nazwanym od niego Miastem Dawidowym (2 Sm 5,7,9; 1 Krn 11,5,7), choć ta nazwa nie zyskała ogólnej akceptacji i w czasach króla Salomona przywrócono nazwę „Jerozolima”. Wielokrotnie natomiast pojawia się wzmianka o Mieście Dawidowym jako o miejscu, w którym grzebano kolejnych władców w królewskiej nekropolii (1 Krl 11,43; 14,31; 15,8; 2 Krl 8,24). Wynika z tego jednoznacznie, że Miasto Dawidowe oznaczało wyłącznie jedną część Jerozolimy (1 Krl 19,24; 2 Krn 8,11; 32,5,30; 33,14; Ne 3,15; 12,37), a mianowicie wzgórze Ofel.

Nie można też wykluczyć, że nazwa ta dotyczyła pewnej konkretnej części tego wzgórza, która stała się królewską siedzibą Dawida (2 Sm 6,12,16; 1 Krn 15,1,29). Jednak wskazówki zawarte w Biblii są zbyt ogólne i nie można za ich pomocą ustalić jej dokładnej identyfikacji. Józef Flawiusz zawarł informacje, że Miasto Dawidowe to południowo-zachodnie wzgórze Jerozolimy. Później chrześcijanie, kierując się topografią Józefa Flawiusza, przenieśli na to wzgórze tradycję biblijnej góry Syjon. W Nowym Testamencie nazwą „Miasto Dawidowe” określano Betlejem, będące miastem, z którego pochodził król Dawid. Jerozolima przed zdobyciem należała do Jebusytów. W Joz 18,28 zawarta jest informacja, że *ha-Jebusi* (miasto Jebusytów), a więc Jerozolima, należało do izraelskiego pokolenia Beniamina, a stwierdzenie, że Jebus to Jerozolima, jest poświadczane w Sdz 19,10. W Sdz 1,8 znajduje się opis, że Jerozolima została już wcześniej zdobyta i zburzona przez pokolenie Judy, ale w okresie panowania króla Dawida po raz drugi należała do Jebusytów, zamieszkujących miasto razem z Beniaminitami, z którymi zawierali małżeństwa (Sdz 1,21; 3,6).

¹⁶ A. KONOPCZYNA, „Jerozolima”, *Bóg, człowiek, świat. Ilustrowana encyklopedia dla młodzieży* (ed. T. LOSKA et al.; Katowice 1991).

¹⁷ POF. G. KITTEL – G. FRIEDRICH, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* (1932) VII, 292–338.

Król Dawid sprowadził do Jerozolimy Arkę Przymierza, będącą symbolem jedności dwunastu pokoleń Izraela, stanowiących całość Izraela (2 Sm 6,12.16; 1 Krn 15,1.29). Była najważniejszym przedmiotem kultu, do którego udawały się pielgrzymki. Niektórzy uczeni uważają, że opis przybytku w Wj 26–27 jest opisem Dawidowego sanktuarium, w którym Dawid umieścił Arkę (2 Sm 10,12)¹⁸. Dawid zbudował swój pałac na północy miasta, zbudował też wspólne sanktuarium dla dwunastu pokoleń Izraela. Dawid po swojej śmierci został pochowany w Jerozolimie.

Jerozolima jest też nazywana w Starym Testamencie Miastem Bożym¹⁹. Obietnica Natana była potwierdzeniem, że Bóg akceptował to miasto jako miejsce swego zamieszkania. Świątynię zbudował syn Dawida, Salomon, na wzgórzu Moria. Dawid, chcąc zbudować godne miejsce dla Arki, kupił znajdujące się na północ od Miasta Dawidowego klepisko należące do Arauny (imię to w języku hetyckim oznacza „pan”, zaś w języku ugaryckim to imię osobowe) i następnie zbudował na tym klepisku ołtarz. Klepisko to było wzgórzem świątynnym, na którym Salomon zbudował później świątynię. Król Dawid odbudował Millo, którym mogły być tarasy znajdujące się na wschodnim zboczu miasta, zbudował pałac królewski z cedrów libańskich. W 2 Sm 5,11–12 jest wzmianka, że Hiram z Tyru wysłał budowniczych, mających zbudować pałac, a miasto składało się z Akropolis oraz domów handlowych. Nazwa Jerozolimy jako stolicy Izraela to miasto Judy. Pojawia się też nazwa Miasto Dawidowe (2 Krn 25,28), wcześniej wspomniana i opisana. Wydaje się, że miejska arystokracja Jebusytów utrzymała za czasów Dawida w znacznym stopniu swoją pozycję wraz z Sadokiem, pełniącym posługę kapłańską obok Abiatara, wywodzącego się od Aarona²⁰.

Ludność Jerozolimy liczyła kilka tysięcy osób. Po zdobyciu Jerozolimy Dawid nie wypędził Jebusytów, ale pozwolił im dalej w niej mieszkać i pozostali właścicielami ziemskimi. Jebusyci nie wykazywali niezadowolenia z zaistniałej sytuacji, raczej byli zadowoleni, ponieważ ich życie bardzo się nie zmieniło, a nawet polepszyła się ich sytuacja ekonomiczna. Król przejął cytadelę i ją powiększył. Jerozolima za czasów Dawida została powiększona, ale ludność tego miasta była nieliczna.

Administracja Dawida składała się z urzędników, których powołał. W 2 Sm 8,16–18 i 2 Sm 20,23–26 znajduje się lista imion urzędników z ich stanowiskami oraz kapłanów. Dowódcą armii został Joab, pełnomocnikiem – Jozafat, kapłani to: Sadok, Abiatar i synowie Dawida, pisarz Serejasz, Benajasz – dowódca Keretytów i Peletytów. W 2 Sm 20,23–26 kapłanem, poza wymienionymi wcześniej, był Ira, pisarzem zaś Szeja; pojawia się również imię Adorama, przełożonego robotników przymusowych.

¹⁸ Por. B. M. METZGER – M. D. COOGAN (ed.), *Słownik wiedzy biblijnej* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa ³1999) 253–259.

¹⁹ Por. METZGER – COOGAN (ed.), *Słownik wiedzy biblijnej*, 253–259.

²⁰ Por. P. J. ACHTEMEIER – P. PACHCIAREK (ed.), *Encyklopedia biblijna* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa ³2004) 442–455.

Armia Dawida, zanim doszedł do władzy, składała się z ludzi przypadkowych, ale gdy został królem Izraela, sprawującym władzę, nastąpiła zmiana. Jego armię można podzielić na 3 grupy. Dwie z nich to żołnierze. Główna straż Dawida, która była jakby jego gwardią honorową.

Król Dawid wprowadził również system związany z posiadaniem ziemi. Jako król Izraela nadawał ziemię tym poddanym, którzy byli lojalni. Przykładem jest oddanie ziemi, która należała do Saula, Meribbaalowi²¹, a gdy Meribbaal nie przyszedł Dawidowi z pomocą podczas jego ucieczki z Jerozolimy, ziemię tę Dawid odebrał mu i przekazał Sibile²². Gdy wrócił do Jerozolimy, rozdzielił tę ziemię między obydwóch. Dawid podzielił całe terytorium Izraela na dwanaście prowincji, dystryktów, aby móc łatwiej zarządzać poborem i opodatkowaniem mieszkańców.

Dawid ustanowił także podatki, które ustalił po spisie ludności. Podatki musieli płacić Izraelici, których Dawid podbił, a Judejczycy nie mieli obowiązku płacenia podatków. Taki wniosek został wyprowadzony ze spisu, a przywileju niepłacenia podatków przez Judejczyków udzielił Salomon.

Jeśli chodzi o sprawę prawodawstwa Izraela, król Dawid stosował zasadę wywodzącą się z kodeksu Hammurabiego, która dotyczyła obowiązku króla strzec sprawiedliwości oraz tego, aby uczciwie traktowano osoby, które nie są osobami wpływowymi, uprzywilejowanymi w kraju. W dwóch miejscach 2 Księgi Samuela²³ znajduje się wzmianka o tym, że Dawid, będący królem Izraela, miał być sędzią podczas rozprawy. Jak pisze Steven McKenzie, obie sprawy są fikcyjne, jednak przedstawiają rolę króla jako dawcy sprawiedliwości²⁴. Dawid rozpoczął centralizację systemu sędziów w królestwie izraelskim, którą później dalej przeprowadzał Salomon. Dawid wprowadził biurokratycznie funkcjonujący rząd, rozwiniętą i wyszkoloną armię oraz system feudalny, w którym król był głównym sędzią. Chciał on zjednoczyć pokolenia Izraela i sprowadził Arkę Przymierza, poszerzył granice imperium, podbijając ludy zamieszkujące sąsiednie tereny. Rozpoczął on pobór do wojska w Izraelu, wprowadził roboty przymusowe i system podatkowy.

1.3. Jerozolima jako centrum religijne Izraela

Fundamentalnymi wydarzeniami dla religijnej roli Jerozolimy w Izraelu były: sprowadzenie przez Dawida Arki Przymierza²⁵, Boża obietnica trwałości dynastii Dawidowej na Syjonie²⁶ oraz wzniesienie tam przez Salomona trwałej świątyni – ziemskiego miesz-

---

²¹ 2 Sm 9,7.

²² 2 Sm 16,4.

²³ 2 Sm 12,1-6; 14,4-11.

²⁴ S. L. MCKENZIE, *Dawid – król Izraela* (Poznań 2014) 217.

²⁵ 2 Sm 6.

²⁶ 2 Sm 7.

kania Jahwe pośród ludu przymierza²⁷. O ciągłości tradycji przesądziło złożenie w świątyni Arki i Namiotu Spotkania. Jerozolima stała się spadkobierczynią i kontynuatorką sanktuarium synajskiego i sędziowskiego²⁸. Wypełnienie świątyni przez obłok i chwałę Pańską (1 Krl 8,10-11) oznaczało uwieńczenie dzieła podboju Ziemi Obiecanej i zainauguowanie panowania Jahwe na Syjonie (Wj 15). Zamieszkanie Jahwe w Jerozolimie stało się podstawą wszystkich innych tytułów i przywilejów Jerozolimy, z której rządzi On Izraelem i całym światem (Ez 38,12; Ps 48,2-3; 87,1) przez swego pomazańca, króla z dynastii Dawidowej (Ps 2; 72; 110).

W sanktuarium na Syjonie Jahwe, zasiadający w ciemności Miejsca Najświętszego, manifestował swoją obecność i moc przez teofanie (2 Sm 24; 1 Krl 8,10-11; por. 2 Krn 5,11-14; 7,1), wkraczając w historię zagrożonego narodu. Tam też prorocy przeżywali wielkie objawienia (Iz 6; Ez 1-3; 8-10). Ostatecznie jednak chwała Pańska widzialnie porzuciła świątynię (Ez 8-10).

Jerozolima jako Miasto Boże i Miasto Dawida wraz ze świątynią należała do całego Izraela (1 Krl 8,1-5). Od czasów Dawida była celem pielgrzymek 12 pokoleń, a od reformy Jozjasza (622 r. przed Chr.) została uznana za miejsce wybrane przez Jahwe na składanie ofiar, stając się w ten sposób jedynym centrum oficjalnego kultu Izraela (2 Krl 23; por. Pwt 12,5).

W badaniu zostanie omówiona tylko epoka pierwszej świątyni. Pokrywa się ona w przybliżeniu z epoką monarchii izraelskiej, obejmując czasy od Dawida (około 1000 r. przed Chr.) do zburzenia Jerozolimy przez Babilończyków w 586 r. przed Chr.

W tym przedziale czasu pojawiły się dwa zjawiska o nowej jakości dla ruchu pielgrzymkowego Izraela: sanktuarium Syjonu, będące sanktuarium królewskim, zyskiwało coraz większe znaczenie dla całego Izraela, a także ruch pielgrzymkowy Izraelitów został sprowadzony do trzech obowiązkowych dorocznych świąt pielgrzymkowych. W 622 r. przed Chr. doszło do reformy kultowej, przeprowadzonej przez Jozjasza, która polegała na scentralizowaniu kultu na Syjonie i delegalizacji innych sanktuariów. Był to rok przełomowy tego okresu.

Przez cały czas monarchii stare sanktuaria lokalne jeszcze działały, chociaż została już zbudowana świątynia w Jerozolimie. W 1-2 Krl powraca jak refren we wprowadzeniach do poszczególnych królów refleksja, że „nic nie uczynili dla usunięcia sanktuariów na wyżynach”, do których każdy uczęszczał. W sanktuariach tych obchodzono liczne święta, których dziś nie znamy²⁹. Prorocy wiele razy wypominali Izraelitom, że odbywali pielgrzymki do Betel (Am 5,4-5; Oz 10,1-8), Beerszeby (Am 5,5; 8,14) i Gilgal

²⁷ 1 Krl 6-9.

²⁸ Por. T. BRZEGOWY, „Doroczne święta pielgrzymkowe Izraela”, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 36/2 (1983) 98-115; T. BRZEGOWY, „Jerozolimskie środowisko Psalterza”, *Collectanea Theologica* 57/1 (1986) 15-40.

²⁹ BRZEGOWY, „Doroczne święta pielgrzymkowe Izraela”, 104; BRZEGOWY, „Jerozolimskie środowisko Psalterza”, 17.

(Oz 4,15; Am 4,4; 5,5). W Starym Testamencie – od Am 7,9 aż do Ez 7,24 – znajdują się stanowiska proroków, którzy byli przeciw sanktuariom Izraela.

Największą wyżyną w Izraelu za czasów Salomona był Gabaon; tam Salomon poszedł w pielgrzymce, kiedy był młody, tam otrzymał widzenie Boże i nadzwyczajny dar mądrości oraz tam składał ofiary (1 Krl 3,4-14).

Jeroboam po oderwaniu od dynastii Dawidowej pokoleń centralnych i północnych podniósł do rangi sanktuariów królewskich dwa: w Betel i Dan. Król prawdopodobnie chciał odciągnąć ruch pielgrzymkowy od Jerozolimy, a także ustanowił doroczne święto pielgrzymkowe, którego datę przesunął z siódmego na ósmy miesiąc. Było to jesienne Święto Namiotów. Arce Przymierza, która była największą „atrakcją” sanktuarium na Syjonie, Jeroboam przeciwstawił wyobrażenie Boga w postaci złotego cielca, dobrze znane Izraelitom jeszcze z okresu wędrówki po pustyni. Przed jedną złotą statuą król sam zainicjował kult w Betel, a drugą podarował dla położonego na północnych kresach sanktuarium Dan, dokąd lud udał się w procesji³⁰. Prorocy Amos i Ozeasz podczas świąt pielgrzymkowych, odbywających w Betel, szerzyli wiarę w jedyne Boga Jahwe. Napiętnowali oni surowo nadużycia pochodzenia kananejskiego, które przeniosły się do kultu izraelskiego, a szczególnie prostytutkę sakralną (por. Oz 4,4-15). W odważnym przepowiadaniu proroka Amosa znajduje się wypowiedź, że już sama pielgrzymka do takiego sanktuarium była grzechem (Am 4,4-5). Coraz bardziej było koncentrowane w Jerozolimie.

W dopiero co zdobytej Jerozolimie Dawid założył swoją stolicę. Przez wprowadzenie do niej Arki, podczas uroczystej procesji (2 Sm 6), czynił z Jerozolimy dziedziczkę Szilo. Od dedykacji świątyni przez Salomona zdaje się zapoczątkowane obchodzenie trzech wielkich dorocznych świąt, zasadniczy motyw pielgrzymek jerozolimskich (1 Krl 9,25). Sama dedykacja została wyznaczona na znane nam już z historii Szilo Święto Namiotów. To pielgrzymowanie na Syjon uzyskało natychmiast niezwykle doniosłość tak pod względem religijnym, jak i politycznym³¹.

Podczas robót restauracyjnych w świątyni prowadzonych w 622 r. odkryto Księgę Prawa, która jest ogólnie identyfikowana z tradycją deuteronomistyczną. To odkrycie przyczyniło się do ostatecznej centralizacji kultu w Jerozolimie. Punktem szczytowym reformy kultowej, którą przeprowadził Jozjasz, stał się uroczysty obchód Paschy (2 Krl 23,22). Pobożny król umarł przedwcześnie, dlatego reforma ta nie została utrwalona. Najważniejszą rzeczą było ustalenie przez prawodawstwo podstawy pielgrzymki do Jerozolimy, jaka była obchodzona przez cały okres po niewoli. Wówczas zostało uchwalone prawo o obowiązkowym pielgrzymowaniu do Jerozolimy przez wszystkich dorosłych mężczyzn z okazji dorocznych świąt.

³⁰ BRZEGOWY, „Doroczne święta pielgrzymkowe Izraela”, 104.

³¹ BRZEGOWY, „Doroczne święta pielgrzymkowe Izraela”, 105.

Tradycje J i E w Kodeksie Przymierza uściślają obowiązek potrójnej celebracji: „Trzy razy w roku będziesz obchodził dla mnie święto (...) Trzy razy w roku pokaże się każdy [Izraelita] płci męskiej przed Panem Jahwe” (Wj 23,14.17). Te święta to: Przaśniki, Święto Żniw i Święto Zbiorów. W Pwt 16,1-17 podane są nazwy trzech świąt: Święto Paschy, Święto Tygodni i Święto Namiotów. Jest też dodane do wcześniejszych praw zobowiązanie pielgrzymowania do miejsca, które zostanie wybrane przez Jahwe: „Trzy razy w roku pokaże się każdy [Izraelita] płci męskiej przed Jahwe, Bogiem twoim, w miejscu które On wybierze” (Pwt 16,16). Od czasu reformy przeprowadzonej przez Jozasza miejscem, które zostało wybrane przez Jahwe, było sanktuarium w Jerozolimie. Od tego momentu całe życie pielgrzymkowe Izraela skoncentrowane było wokół Jerozolimy i trzech dorocznych świąt.

Święto Paschy jest pierwszym świętem pielgrzymkowym. W kalendarzach kultowych, których datacja jest wcześniejsza, znajduje się informacja o Świącie Massot (Przaśniki) jako święcie pielgrzymkowym obchodzonym na początku wiosny³². Miało ono charakter rolniczy, a wiązało się z początkiem żniw jęczmienia. Pierwsza wzmianka o Świącie Passah-Massot jest w kalendarzu kultowym w Pwt 16,1-18, które od tego momentu ma być celebrowane w centralnym sanktuarium (Kpł 23,4-8; Ez 45,21-24; Lb 28,16-26). Ryt Świąta Paschy jest bardzo starożytny, a wywodzi się on z życia nomadycznego szczepów izraelskich³³.

Święto Tygodni jest drugim świętem pielgrzymkowym (Pwt 16,9-10). Jest ono rolnicze, jego początkowe zaś nazwy to Święto Żniw (Wj 23,16; 34,22) lub Święto Pierwocin (Lb 28,26). Kończy ono żniwa, a obchodzone jest na dzień po siódmym szabacie, licząc od Świąta Massot. Stąd wywodzi się nazwa (siedmiu) tygodni lub późniejsza Pentekoste – pięćdziesiąty dzień (2 Mch 12,31-32; Tb 2,1). Rytuwał tego święta zawierał ofiarowanie dwóch chlebów z nowej mąki zakwaszonej, co stanowi jedyny taki przypadek. Święto to znane było już w starych kalendarzach rolniczych Palestyny, czego najlepszym przykładem jest kalendarz z Gezer (por. Rdz 30,14; Sdz 15,1; 1 Sm 6,13; 12,17)³⁴. To święto zostało przejęte przez Izrael od Kananejczyków po tym, jak Izraelici zamieszkali w Palestynie. Następnie to święto, jak i we wcześniejszym czasie Pascha, zostało związane z historią zbawienia, a szczególnie z Przymierzem, które zostało zawarte na Synaju. Była to okazja do odnowienia Przymierza zawartego z Bogiem.

Podczas Świąta Namiotów miała miejsce największa pielgrzymka. Święto to było bardzo znane przez długi okres w starożytnym Szilo do czasów Józefa Flawiusza: Święto najświętsze i największe dla Hebrajczyków³⁵. W Święto Namiotów Salomon

³² H. WITCZYK, „Pascha”, *Encyklopedia katolicka. Nouet – Pastoralis officii* (ed. E. GIGILEWICZ – L. ADAMOWICZ; Lublin 2010) XIV, 1407–1410.

³³ L. CREMASCHI, „Pascha”, *Encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność. 2000 lat nadziei* (ed. A. AGNESINA et al.; Kielce 2008) 544–546.

³⁴ BRZEGOWY, „Doroczne święta pielgrzymkowe Izraela”, 107–108.

³⁵ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela (Antiquitates Judaice)*; ed. E. DĄBROWSKI; Poznań – Warszawa – Lublin 1962) VIII, 4, 1.

dedykował świątynię jerozolimską (1 Krl 8,65-66). Podobnie postąpił Jeroboam ze schizmatycznymi sanktuariami w Betel i Dan (1 Krl 12,28-33). W starszych kalendarzach kultowych nosiło nazwę Święta Zbiorów (Wj 23,16; 34,22). Było ono obchodzone na zakończenie zbiorów w sadach, ogrodach i winnicach. Podejrzanie Helego, że Anna jest pijana, jest całkiem zrozumiałe, gdy się wspomni, że było to święto młodego wina (1 Sm 1,13). Było to święto jesienne, którego początek przypadał na 15. dzień siódmego miesiąca (Kpł 23,34; Lb 29,12)³⁶. Uroczyste obchody związane z tym świętem trwały siedem dni³⁷.

Święto to również związane z historią zbawienia, łącząc je z wędrówką Izraelitów przez pustynię. Druga nazwa tego święta – Święto Szałasów (*sukkot*; Pwt 16,13-15), jak i późniejszy rytuał budowania szałasów podczas tego święta prawdopodobnie pochodzą ze zwyczaju rolników budujących w winnicach i ogrodach szałas na czas zbiorów. Szałas te były wykonywane z gałęzi i liści³⁸. Od czasu kiedy kult został skupiony w Jerozolimie, zaczęto budować szałas; były one główną częścią tego święta (Kpł 23,42; Ne 8,16).

Podsumowując, można stwierdzić, że od reformy Jozjasza, która zresztą utrwałała się stopniowo, do Jerozolimy kierował się cały ruch pielgrzymkowy Izraela razem ze wszystkimi skutkami dla miasta i sanktuarium. Możliwe, że już wtedy świątynia miała organizację handlową, w której pielgrzymi mogli się zaopatrzyć w materię ofiar. Wszystkie pielgrzymki łączyły się ze zbiorami, a więc miały charakter dziękczynienia za plony, płody ziemi i radosnego ucztowania przed Panem. Łączyło się to ze składaniem ofiar, zwłaszcza pierwocin. Widać też trwającą przez cały czas troskę przywódców religijnych, żeby te pielgrzymki wypełnić treściami z historii zbawienia Izraela³⁹.

Epoka Dawida jest ważnym okresem w historii Izraela. Stanowi ona moment największej ekspansji terytorialnej, wyznaczając więc idealne granice ziemi, którą Bóg obiecał patriarchom. Ponadto postać króla i stolica (z Arką i świątynią zbudowaną przez Salomona) są od tej pory zasadniczymi punktami odniesienia dla tożsamości ludu również z punktu widzenia religijnego. Potomek Dawida przyrzeczony przez Natana, Mesjasz (2 Sm 7,8-16), oraz Syjon-Jerozolima stawać się będą w późniejszych epokach coraz bardziej znakami Bożego zbawienia nie tylko dla Izraela, ale dla wszystkich narodów, aż po wypełnienie obietnicy zrealizowanej w Jezusie Chrystusie (Łk 1,32-33).

³⁶ BRZEGOWY, „Doroczne święta pielgrzymkowe Izraela”, 108.

³⁷ M. WRÓBEL, „Namiotów święto”, *Encyklopedia katolicka. Modlitwa – notyfikacja* (ed. E. GIGILEWICZ – L. ADAMOWICZ; Lublin 2009) XIII, 690.

³⁸ J. ERNST – C. WESTERMANN (ed.), *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament* (Gütersloh 1976) 846–855.

³⁹ T. BRZEGOWY, „Jerozolima”, *Encyklopedia katolicka. Ignoratio elenchi – Jędrzejów* (ed. S. WIELGUS; Lublin 1997) VII, 1195.

2. Obietnica mesjańska w 2 Sm 7

Proroctwo Natana znajduje się po relacji o przeniesieniu Arki Przymierza do Jerozolimy, a przed opisem wojen prowadzonych przez króla Dawida. W 7. rozdziale Drugiej Księgi Samuela można wyróżnić: wstęp (ww. 1-2), część pierwszą (ww. 3-16), w której znajduje się zapowiedź Natana o przyszłości Dawidowej dynastii, oraz część drugą, która zawiera dziękczynno-błagalną modlitwę Dawida (ww. 17-29)⁴⁰. Najważniejsze są tutaj ww. 8-16.

Budowa literacka pierwszej części nie jest jednolita. Wydaje się, że ostatni redaktor połączył różne tradycje i nadał opowiadaniu taki sens: obietnice Jahwe, przekazane przez proroka Natana, odnoszą się do całej dynastii, która będzie trwała wiecznie.

2.1. Tłumaczenie

¹ Gdy król zamieszkał w swym domu, a Jahwe poskromił wokoło wszystkich jego wrogów, ² rzekł król do proroka Natana: „Spójrz, ja mieszkam w pałacu cedrowym, Arka Boża zaś znajduje się pod przykryciem” ³ Natan powiedział królowi: „Uczyni to, ⁴ co zamierzasz, gdyż Jahwe jest z tobą”. Jednak tej samej jeszcze nocy skierował Jahwe do Natana następujące słowa: ⁵ „Idź i powiedz słudze mojemu, Dawidowi: «To mówi Jahwe: Czy ty zbudujesz mi dom na mieszkanie? ⁶ Jeszcze nie spocząłem w domu od dnia, w którym wywiodłem z Egiptu synów Izraela aż do dzisiaj. Przebywałem w namiocie albo w pomieszczeniu tymczasowym. ⁷ Czy w czasie wędrówki z całym Izraelem powiedziałem choć jedno słowo do kogoś z przywódców izraelskich pokoleń, którym przekazałem rządy nad ludem moim izraelskim: Dlaczego nie budujecie Mi domu cedrowego? ⁸ A teraz oświadczysz słudze mojemu Dawidowi: To mówi Jahwe Zastępów: Zabrałem cię z pastwiska spośród owiec, aby uczynić cię wodzem narodu mojego, Izraela. ⁹ Byłem z tobą wszędzie, dokąd się udałeś, usunąłem wszystkich twych nieprzyjaciół. Wielkim uczyniłem twe imię, jak imię bohaterów, którzy są na ziemi. ¹⁰ Przygotowałem również miejsce dla mojego ludu izraelskiego, usadowiłem go tam na stałe, aby go już więcej nie niepokojono, i aby, jak przedtem, nie dokuczali mu złoczyńcy. ¹¹ Od tego czasu, kiedy ustanowiłem sędziów nad ludem moim izraelskim, obdarzyłem cię pokojem ze wszystkimi wrogami. Tobie też Jahwe zapowiedział, że zbuduje ci dom. ¹² Kiedy wypełnią się dni twoje i spoczniesz obok swych przodków, wtedy wzbudzę tobie potomka twego, który wyjdzie z twoich wnętrzności, i umocnię jego królestwo na wieki. ¹³ On zbuduje dom imieniu memu, Ja zaś utrwale trón jego królestwa. ¹⁴ Ja będę mu za ojca, a on będzie mi za syna, a jeżeli zawini, będę go karcił łaskawie karami synów ludzkich. ¹⁵ Lecz nie cofnę od niego mojej łaskawości, jak ją cofnąłem od Saula, którego opuściłem przed twoim obliczem. ¹⁶ Przed

⁴⁰ J. ŁACH, *Księgi Samuela. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – eskursy* (ed. S. ŁACH; Pismo Święte Starego Testamentu 4/1; Poznań – Warszawa 1973) 62.

moim obliczem dom twój i twoje królestwo będą trwać na wieki. Na wieki tron twój trwał będzie»¹⁷ Wszystkie te słowa i całe to widzenie dokładnie, tak jak zobaczył, opowiedział Natan Dawidowi.¹⁸ Poszedł więc król Dawid i zwróciwszy się do Jahwe, mówił: „Czymże ja jestem, Panie mój, Jahwe, czymże jest mój dom, że doprowadziłeś mię aż dotąd?¹⁹ To jeszcze jest za mało w oczach Twoich, Panie mój, Jahwe, lecz słowo Twoje rozciągnąłeś na dom sługi swego na daleką przyszłość. I to jest prawo człowieka, Panie mój, Jahwe.²⁰ Cóż może jeszcze powiedzieć do Ciebie Dawid? Ty znasz sługę swego, Panie mój, Jahwe.²¹ Przez wzgląd na Twoje słowo i życzenie Twego serca uczyniłeś wszystko to, co wielkie, aby pouczyć sługę swego.²² Przeto wielki jesteś, o Panie mój, Jahwe, nie ma nikogo ponad Ciebie, nie ma innego Boga prócz Ciebie, po tym wszystkim, co usłyszeliśmy na własne uszy.²³ Czyż jest choć jeden naród na ziemi jak Twój lud, jak Izrael, którego bóg poszedłby go wybawić, aby go uczynić swym ludem, aby go uczynić sławnym, dla którego dokonywałby większych i wspanialszych dzieł i wypędzał przed swym ludem narody i bóstwa?²⁴ Umocniłeś wierność swego narodu izraelskiego, aby był dla Ciebie ludem na wieki, a Ty, o Jahwe, stałeś się dla niego Bogiem.²⁵ Teraz więc, o Jahwe, Boże, niech trwa na wieki słowo, któreś wyrzekł o słudze swoim i jego domu, i czyni, jak powiedziałaś, ażeby²⁶ na wieki wielbiono imię Tve słowami: «Jahwe Zastępów jest Bogiem Izraela». A dom Twego sługi, Dawida, niech będzie trwały przed Tobą.²⁷ Tyś bowiem, o Jahwe Zastępów, Boże Izraela, objawił słudze swemu, mówiąc: «Zbuduję ci dom». Dlatego to sługa Twój ośmiela się zwrócić do Ciebie z tą modlitwą.²⁸ Teraz, o Panie mój, Jahwe, Tyś Bogiem, Twoje słowa są prawdą. Ty przekazujesz wspaniałą obietnicę słudze swemu.²⁹ Bądź teraz łaskaw pobłogosławić dom sługi swego, aby na wieki trwał przed Tobą. Wszak to Ty jesteś, mój Panie, o Jahwe, który to powiedział, a dzięki Twemu błogosławieństwu dom sługi Twojego błogosławiony będzie na wieki»⁴¹.

2.2. Egzegeza

Szczytowym punkt historii Dawida to przekaz znajdujący się w rozdziale 7. Ma on podstawowe znaczenie teologicznego dla ksiąg Samuela i jest jednym z głównych ogniw w historii objawienia. Opowiadanie o prorocztwie Natana jest w sposób wyjątkowy rozbudowane.

Występują w nim dwa przemówienia: mowa Boża do Dawida, wygłoszona za pośrednictwem proroka Natana (ww. 3-16), oraz mowa – modlitwa Dawida do Boga (ww. 18-29). Przed każdą mową jest wprowadzenie, w którym podane są okoliczności tych mów (ww. 1-3; 17-18a).

Prorocztwo Natana zostało wygłoszone w okresie pokoju, panującego w państwie Dawida. Autor przedstawił zaistniałą sytuację polityczną. Została ona przez niego określona zwrotem „zamieszkał”. Podobny okres pokoju, którego sam Bóg jest dawcą i autorem,

⁴¹ ŁACH, *Księga Samuela*, 367–377.

przeżywał Salomon (1 Krl 5,4), gdy miał się zabrać do budowy świątyni⁴². Z powodu informacji o okresie pokoju niektórzy z uczonych podali propozycję, żeby 2 Sm 7 umieścić po rozdziale 8. Jednak cały ten rozdział łączy się także z opisami, które znajdują się przed nim. Było to przyczyną tego, że niektórzy informację o pokoju uważali za dodaną później.

Natan jest autorem omawianej wypowiedzi. Został on tutaj nazwany po raz pierwszy prorokiem, tak samo jak wcześniej Samuel (1 Sm 3,20; 9,9) i Gad (1 Sm 22,5). Imię Natan otrzymał też jeden z synów Dawida (2 Sm 5,14). Prorok Natan przebywał na dworze Dawida, gdzie miał ważną rolę. Podejmował również decyzje w sprawach kultu, skoro od podjętej przez niego decyzji była uzależniona budowa świątyni, chociaż pierwszym kapłanem był wtedy Abiatar. Nie wymieniono Natana w spisie wysokich dygnitarzy będących na dworze Dawida (2 Sm 8,15-18; 20,23-26), ale nie zmienia to faktu, że jego znaczenie było wielkie. Natan nie mieszkał w domu królewskim, nie miał też funkcji nadwornego proroka. Był raczej niezależny, ale często gościł u króla Dawida.

Dawid przedstawił Natanowi swój plan co do budowy świątyni w Jerozolimie, w której mogłaby znaleźć godne miejsce Arka Jahwe. W porównaniu z pałacem królewskim zbudowanym m.in. z drewna cedrowego (2 Sm 5,11), pomieszczenie na Arkę było ubogie, bo był to tylko namiot (Wj 26,1nn; 36,8nn; Lb 4,25).

Najpierw Natan przedstawiony przez Dawida plan uznał za słuszny, ponieważ na królu Dawidzie spoczywało błogosławieństwo Jahwe: „Bóg jest z Dawidem” To sformułowanie występuje już w tekstach wcześniejszych (1 Sm 17,37). Natan zmienił jednak zdanie, gdy otrzymał od Boga objawienie (w. 4). Tak więc prawdziwość wypowiedzi proroka zależy od specjalnej ingerencji Bożej, bez której również prorok może się mylić.

Natan otrzymał objawienie najbliższej nocy. Była to pora, o której prorocy zwykle otrzymywali pouczenie od Boga (np. 1 Sm 3; Dn 2,9; Za 1,8). Trudno określić, w jaki sposób Bóg dokonał pouczenia. Czasami pouczenie było przekazywane za pomocą słów (1 Sm 3), innym razem była to wizja dostrzegalna oczami (2 Sm 7,17), kiedy indziej chodziło o jakieś działanie na sam rozum albo nawet za pomocą snu (Lb 12,6).

Bóg pouczył proroka Natana, że Dawid nie będzie budował domu dla Niego (ww. 5-7)⁴³. Nie znaczy to, że król został odrzucony przez Boga, ani że jego postępowanie nie jest akceptowane (ww. 8-11a), Jahwe będzie go obsypywał nadal różnymi darami, zwłaszcza będzie błogosławił jego dynastii. Dom dla Jahwe zbuduje jego bezpośredni następca (ww. 11b-13). Co więcej, nawet niewierności i grzechy następców Dawidowych nie wstrzymają Boga od darzenia ich przywilejami (ww. 14-16)⁴⁴.

⁴² ŁACH, *Księga Samuela*, 65.

⁴³ Według 1 Krn 22,8; 27,3 Dawid prowadził zbyt wiele wojen. Twórcą świątyni zostanie więc jego syn, Salomon, tzn. król pokoju.

⁴⁴ ŁACH, *Księga Samuela*, 368.

Dawid został tu nazwany przez Jahwe swoim sługą. Jeśli człowiek jest w stosunku do Boga sługą-niewolnikiem, to Bóg w stosunku do niego jest panem. Człowiek zawsze może przyznać, że jest sługą Jahwe, natomiast Jahwe bardzo rzadko nazywa kogoś swoim sługą⁴⁵. Tak więc tytuł ten jest zaszczytnym dla tak nazwanego przez Jahwe. Oznacza on zawsze religijne powołanie do pełnienia wyjątkowej misji. Oprócz tego tytułu występują też zwroty: „stało się słowo Jahwe”, „to mówi Jahwe”. Te zwroty znajdują się w tekstach Starego Testamentu i jest nimi oznaczana szczególnie mowa Boża, której treścią jest skierowanie do odbiorcy jakiejś ważnej wiadomości (Rdz 15,1.4; Wj 9,20.21; 1 Sm 3,1.7.21; Iz 1,2.4.11.13; 2,4.31; 6,10; 7,2; 8,9; 19).

Bóg nie domagał się stałego mieszkania, ponieważ naród był w ciągłej wędrówce. Najodpowiedniejszym miejscem do przechowywania Arki był namiot. Z nim autor postawił na równi też przybytki, w których była przechowywana Arka już na terytorium Kanaanu. Natan, wygłaszając swoje proroctwo, nawiązał do starej izraelskiej tradycji, według której najbardziej odpowiednim mieszkaniem dla Jahwe jest skromny przybytek. Najwspanialsze budowle typu pałacowego nie odpowiadają Bogu. On nie jest kimś, kogo można by zamknąć w mieszkaniu nawet najbardziej bogatym⁴⁶.

Prorok Natan w w. 8 czyni aluzję do wcześniejszych wydarzeń i tego, co mówili przywódcy pokoleń izraelskich do Dawida w momencie ich przyścia do niego, żeby obwołać go królem (2 Sm 5,2). Na początku jest taki sam zwrot, jak w w. 4. Występuje tu określenie Boga: Jahwe *sebaot*⁴⁷. Jest też przypomnienie, że Jahwe wziął Dawida od owiec (1 Sm 16,11; 17,14.20.28.34); to samo później uczynił z Amosem (Am 7,15), z tą tylko różnicą, że Amos nie został królem, lecz prorokiem. Bóg błogosławił Dawidowi, wyrazem zaś tego, zgodnie z zapowiedzią Jonatana, było również wytracanie nieprzyjaciół (1 Sm 20,15). Człowiekowi, którego wybrał Jahwe, uczynił imię wielkie⁴⁸. Jahwe też uczynił sobie wielkie imię, kiedy uwolnił Izraelitów z niewoli egipskiej (Ne 9,10; Jr 32,20). Uczynić wielkim czyjeś imię oznacza obdarzenie kogoś sławą, co można zaobserwować w przypadku Abrahama (Rdz 12,2) lub Absaloma (2 Sm 17,18). Czymś przeciwnym jest wymazywanie lub zgładzenie imienia (1 Sm 20,16).

W. 10 nie ma wzmianki o królu Dawidzie, ale o ludzie. W w. 11a znajduje się odwołanie do w. 7. W drugiej części w. 11 wypowiedź nie pochodzi od Jahwe, ale od proroka Natana. Z tego powodu uważa się te wiersze za późniejsze dodatki. Treścią ich jest podkreślenie, iż Jahwe dał ludowi izraelskiemu posiadłość ziemską (Ps 80,10), ale naród izraelski nie ma jeszcze w niej ukorzenia. Dopiero Bóg sprawi, że naród zwiąże się ściśle z darowaną mu krainą, że wrośnie w nią jak korzeń (por. Wj 15,17; Jr 11,17; 12,2; 24,6; 32,41; 42,10; Am 9,15; Ps 44,3; 90,9). Ci, którzy naród ten

⁴⁵ ERNST – WESTERMANN (ed.), *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, 368.

⁴⁶ ŁACH, *Księga Samuela*, 369.

⁴⁷ A. S. JASIŃSKI, *Służcie Jahwe z weselem: kyriologia starotestamentalna na tle środowiska biblijnego* (Opolska Biblioteka Teologiczna 26; Opole 1998) 209–213.

⁴⁸ Por. Rdz 11,4; budowniczy wieży Babel samym sobie chcieli uczynić wielkie imię.

uciskają, nazwani zostali złoczyńcami, tak samo, jak mordercy Iszbaala (2 Sm 3,34; por. też Ps 89,23)⁴⁹.

Każdy Izraelita chciał po zakończeniu swojego życia iść na spoczynek do swych ojców (2 Sm 19,38). Niepochowanie kogoś przy swoich ojcach było uważane za karę Bożą (1 Krl 13,22), pochowanie zaś przy ojcach postrzegano jako nagrodę (2 Krl 2,20). W. 12 nawiązuje do pragnienia każdego Izraelity: Jahwe przez usta proroka daje obietnicę, że sługa Jego spocznie przy ojcach. Dawidowe: tj. „nasienie”, „potomstwo” Wyraz זְרָא (zera) może być rozumiany w sensie kolektywnym lub indywidualnym⁵⁰. Właściwe znaczenie tego wyrazu w zdaniu zależy od kontekstu. Z kontekstu nie wynika, czy chodzi o wielu potomków (Rdz 12,7; 13,15; 15,5; Wj 30,21; 32,13; Kpł 21,15; Pwt 11,9), czy o jednego (Rdz 4,25; 20,13; 1 Sm 1,11). W tym tekście wyraz ten powinno się rozumieć w sensie kolektywnym, bo dom powinien być stały, trwać cały czas, a więc królestwo ma trwać wiecznie (w. 16). To, co znajduje się w ww. 14-15, odnosi się do niewierności w stosunku do Jahwe, ale też zawiera zapewnienie o miłosierdziu Bożym, które zostanie urzeczywistnione w okresie całej dynastii Dawidowej. Tak rozumiał te słowa Dawid. Zatem Natan przekazał wiadomość, że Jahwe będzie podtrzymywał dynastię Dawida.

Niektórzy uważają, że wyraz „zera” (זְרָא) odnosi się tylko do Salomona, ponieważ w w. 13, należącym do ścisłego kontekstu z wierszem poprzednim, jest informacja o człowieku, który zbuduje dom dla Jahwe. Największą trudnością jest tutaj użycie w w. 16 wyrażenia *olam* – „na wieki”. Jednak wyraz ten ma różne znaczenie, zależne od kontekstu: może oznaczać okres jednego życia ludzkiego (Wj 21,6), ale też czas pełnienia służby Bożej (1 Sm 1,22), a także nieokreślony bliżej przedział lat (1 Sm 27,12).

Skoro wyraz ten należy rozumieć w zależności od kontekstu, to właśnie w tym miejscu chodzi o dłuższy czas, niż czas tylko jednego pokolenia. Potwierdzają to następujące racje:

- W obietnicy Dawid przeciwstawiony jest Saulowi, który był królem przed nim. Przeciwnie do Saula Dawid będzie królem, władającym tak długo, że nie da się określić tego czasu terminami szczegółowymi. Saul został odrzucony, przez co nie mógł przekazać władzy swoim potomkom⁵¹.
- Wyrażenie w w. 19 wskazuje, że autor chciał podkreślić wyjątkowo długi czas trwania domu Dawidowego. Dawid też w ten sposób zrozumiał wypowiedź Natana (ww. 19.25.27.29). W tekście jest wzmianka, że ze względu na Dawida jego potomkowie pozostali przy życiu⁵².
- Pomocą w interpretacji omawianego tekstu jest komentarz psalmisty do proctwa Natana w Ps 89,30.37-38: „Ustanowię tron jego jako dni niebieskie

⁴⁹ ŁACH, *Księga Samuela*, 371.

⁵⁰ ŁACH, *Księga Samuela*, 371.

Por. 2 Sm 2,8, jeden z jego synów był jednak królem przez szereg lat.

⁵² Por. 1 Krl 15,4; 2 Krl 8,19; 18,3; por. też 1 Krl 15,12; 22,51; 2 Krl 9,28; 16,2; 19,34; 22,2.

(...) Potomstwo jego trwać będzie na wieki, a jego tron jak słońce przed moim obliczem, jak księżyc, który trwa wiecznie, świadek na niebie wierny”

- W obietnicy, którą wypowiedział Natan, są też słowa: „Jahwe będzie dla potomka Dawida ojcem, a potomek będzie mu synem” (2 Sm 7,14). Fakt uznawania Boga za ojca potwierdzają liczne imiona własne ze wplecionym wyrazem אב (ab; 1 Sm 8,2; 1 Krn 6,13; 1 Krl 14,1; Ne 10,8.12). Ten ojcowski stosunek do ludzi wyrażony został na wiele imion. Natomiast stosunek odwrotny: syn Jahwe – syn Boga, jest bardzo rzadki w Piśmie Świętym. Jest to zatem wyróżnienie Dawida. Wypowiedź: „Ja mu będę ojcem, a on będzie mi synem” wiąże się z tym, co podaje Ps 2,7. Teksty te mają charakter mesjański⁵³. To ojcostwo należy odnieść do zera, czyli potomków Dawida, a nie do niego samego. Tak więc tekst, który został wzmocniony wypowiedzią w. 16, odnosi się do całej dynastii Dawidowej⁵⁴.

W w. 15 jest mowa o *hesed* („przychyłość”, „łaskawość”) Jahwe w stosunku do zera Dawidowego. Łaskawość – *hesed* nie jest całkowitym uchronieniem przed odrzuceniem (1 Sm 13,13; 15,10; 16,1). Jednak Jahwe zapewnia stałość swojej przychyłości, która będzie dotyczyła zarówno Dawida, jak i zera Dawidowego na wieki. Nie powtórzy się historia odrzucenia przez Jahwe, jaka miała miejsce w przypadku Saula.

Wg LXX w. 16 brzmi: „Twój dom jednak i twoje królestwo będą utwierdzone na wieki przed twoim obliczem” Wg TM myśl przybrałaby taki kształt: Dawid, żyjący dalej w swoim potomstwie, będzie świadkiem wiecznotrwałego istnienia swego domu i swego królestwa. Nie jest to zresztą pozbawione analogii i w innych tekstach (1 Sm 2,3; Iz 29,22). Tak więc trwałe królestwo Dawida zakłada też trwałość tronu Dawidowego: „Twój tron (twoja stolica) będzie trwały (*nakon* – „utrwalony”), a przez to niezachwiany na wieki”⁵⁵.

Ten wiersz wypowiedzi proroczej Natana ma wyraźnie formę poetycką. Treść jest tu zasadniczo powtórzeniem w. 13, ale mocniej zaakcentowano, że królestwo i dynastia Dawidowa będą utwierdzone na wieki. To dowodzi, że proroctwo Natana nie dotyczy tylko jednego potomka Dawidowego, czyli Salomona, ale całej dynastii, w której największym potomkiem Dawida jest Chrystus (Łk 1,33)⁵⁶.

Po proroctwie Natana następuje dziękczynna modlitwa Dawida, w której dziękuje on za otrzymaną obietnicę. Podobne modlitwy dziękczynne dość często powtarzają się w Biblii (1 Sm 2,1; 1 Krl 8,12; Iz 38,10; Łk 1,46.67). Taką modlitwą są słowa wypowiedziane przez Dawida na końcu (2 Sm 23,15).

⁵³ ŁACH, *Księga Samuela*, 372.

⁵⁴ ŁACH, *Księga Samuela*, 69.

⁵⁵ ŁACH, *Księga Samuela*, 373.

⁵⁶ ŁACH, *Księga Samuela*, 373.

Modlitwa Dawida (2 Sm 7,18-29) składa się zasadniczo z 3 części: z wyrażenia uczuć pokory (ww. 18-21), z pochwały (ww. 22-24) oraz z prośby (ww. 25-29). Podział ten nie jest całkiem dokładny, w każdej bowiem części znaleźć możemy zwroty wyrażające pokorę i cześć.

W pierwszej części modlitwy Dawid, zastanawiając się nad historią swojego życia, widzi swą miłość oraz niegodność w stosunku do Jahwe. Prawdopodobnie w wyrażonych uczuciach niegodności dopatrywać się trzeba echa upokorzeń, wywołanych grzechem z żoną Uriasza. Niegodność ta płynie również z uświadomienia sobie stanu, w jakim znajdował się on przedtem, jako pasterz owiec swego ojca.

Modlitwa zaczyna się uwielbieniem (ww. 18-24), a kończy się dziękczynieniem i błaganiem (ww. 25-29). Charakterystyczne jest w niej to, że psalmista modlił się w sposób bardzo dojrzały i uroczysty.

Dawid nie udzielił odpowiedzi prorokowi, ale udał się do miejsca, gdzie była Arka Jahwe. Tam przyjął postawę siedzącą i modlił się do Jahwe.

Swój stosunek do Boga, wyrażony na zewnątrz w geście modlitewnym, uwydatnia Dawid ponadto w słowach: „Czymże ja jestem (...) czymże jest dom mój (...)?” Okazywanie uniżenia wobec Boga jest też znanym motywem modlitewnym w innych tekstach natchnionych (por. Ps 8,5; 144,3). Analogicznie zresztą odnosił się człowiek do króla (por. 1 Sm 11,18). W w. 18 jest informacja o tym, co było: „(...) doprowadziłeś mnie aż dotąd” To aluzja do błyskotliwej kariery politycznej Dawida: najpierw był pasterzem, a później został królem Izraela, świadomy tego, że nie swoimi siłami zaszedł tak wysoko, ale że Bóg go do tego doprowadził. Z wdzięcznością zwraca się przeto do Boga, nazywając Go podwójnym imieniem (por. ww. 19.20.25.27 29)⁵⁷. Posługuje się określeniem Boga „Adonaj Jahwe” Takie określenie występuje najczęściej u Ezechiela (220 razy).

Na większą uwagę w Dawidowej modlitwie zasługuje w. 19, w którym obietnice dane przez Natana wyraźnie odniesiono nie do bezpośredniego następcy Dawida, tj. Salomona, ale do całej dynastii. Wiersz ten nie jest łatwy do zrozumienia w TM. Dosłowny zapis jest taki: „Ale to jeszcze za mało w oczach Twoich, Panie mój, Jahwe, rozciągasz więc jeszcze swoje obietnice na dom sługi Twego na długo. Oto prawo człowieka, Panie mój, Jahwe” Wygląda na to, że końcowe słowa nie pasują do kontekstu. W analogicznym do tego wiersza zdaniu, znajdującemu się w 1 Krn 17,17, są takie słowa: „ty mnie zechcesz widzieć jako szereg ludzi” Również to zdanie jest trudne do zrozumienia. Można się tu dopatrywać podobnej wypowiedzi, dotyczącej także przyszłości domu Dawidowego. Punktem wyjściowym w objaśnieniu w. 19c jest również zaimek *zot*, który się odnosi do poprzedzających słów. Stąd wnioskować można, że idzie o sposób, w jaki Bóg będzie spełniał swoją obietnicę nieprzemijającego królestwa Dawidowego. Będzie ją urzeczywistniał przez naturalne rozradzanie się,

⁵⁷ ŁACH, *Księga Samuela*, 374.

które Bóg wprowadził dla utrzymania rodzaju ludzkiego. A to właśnie jest prawem ludzi⁵⁸. Dawid, po zdaniu sobie sprawy z tego, nie potrafił znaleźć odpowiednich słów przed Bogiem, ale dodało mu otuchy to, że Bóg zna dobrze człowieka i troszczy się o niego. Dlatego spełni On wszystko zgodnie ze swymi obietnicami. Prawdopodobnie jest tu mowa o zapowiedziach, które zostały dane Dawidowi w momencie, kiedy był namaszczony przez Samuela i wyznaczony na króla Izraela (1 Sm 16,12; 20,23; 23,17; 25,30; 2 Sm 3,9; 5,2), chociaż one nie mogą się równać z tą, którą otrzymał Dawid przez Natana⁵⁹.

W drugiej części modlitwy Dawid chwali Boga za Jego ustosunkowanie się do narodu, który traktowany jest przez Niego w sposób wyjątkowy (uczynił go Jahwe narodem swoim: wybrał go, aby był Jego narodem).

Dawid rozważa mowę Bożą i zamiary Jego Serca. Jahwe działa niezależnie od nikogo. Jego zamiary są oczywiście jak najbardziej zgodne z pragnieniami, jakie mają ludzie. Pomimo że Jahwe nie spełnił jeszcze zamysłów swojego Serca, ale oznajmienie ich spełnienia jest już zapoczątkowaniem ich realizowania. Dlatego Dawid pełen wdzięczności adorował Boga, wysławiał Jego wielkość i wyjątkowość.

O tym, że Jahwe jest wielki, czytamy często w psalmach i hymnach pochwalnych (Ps 35,27; 40,17; 48,2; 70,5; 77,14; 96,4; 99,2; 104,1; 135,5; 138,5; 145,3; J1 3,4). Pojęcie wyjątkowości Jahwe w odniesieniu do innych bóstw jest znane w literaturze biblijnej (Wj 15,11; Mich 7,8; Ps 35,10; 71,19; 89,9). Ta wyjątkowość dotyczy także Izraela z powodu tego, że należy on do Jahwe. Nikt nie ma możliwości równać się z Izraelem w tym zakresie (Pwt 4,7; 34; Ps 44,2). Tego, co Jahwe uczynił dla Izraela, nie doznał żaden naród. Izrael jest ludem Jahwe, gdyż został przezeń wyzwolony. Wyraz hebrajski *padah* oznacza wyzwolenie, które kosztuje (Wj 13,13; Kpł 19,20; 27,29). Użyto tego wyrazu na oznaczenie wyzwolenia z niewoli całego narodu (Pwt 7,8; 13,6; Mi 6,4), na określenie wyswobodzenia poszczególnych ludzi, jak Abrahama (Iz 29,22), Jakuba (Jr 15,21), wyzwolenia nie tylko z niewoli egipskiej, ale także od śmierci (Oz 13,14; Ps 48,8-10) czy jakiegoś ucisku (Ps 103,4).

Przeznaczeniem narodu Izraelitów było stanie się ludem Jahwe, by mu dać imię, to zaś zapewni Bogu sławę. Następujące potem terminy nawiązują do wybawienia Izraela z Egiptu (Ne 9,10; Ps 71,19; 106,21; Iz 63,12.14; 64,3; Jr 32,30). Wszystkie czyny, jakich dokonał Jahwe, są godne podziwu (w. 23), aż przerażające (Wj 34,10; Pwt 10,21; Iz 62,2; Ps 65,6). Dla swojego ludu Jahwe przegoni nieznanome Izraelitom ludy i obce bóstwa (Wj 34,11; Sdz 2,3; Ps 78,55) oraz zawrze z nim przymierze.

Zdanie w w. 23 z TM jest dość trudne do zrozumienia. W wyniku przeanalizowania różnych tłumaczeń można zauważyć, że naród izraelski jest wyróżniony spośród innych ludów. Odnosi się do tego w. 24: konsekwencją bowiem takiego traktowania ludu przez

⁵⁸ ŁACH, *Księga Samuela*, 374.

⁵⁹ ŁACH, *Księga Samuela*, 375.

Jahwe jest umocnienie jego wierności wobec Niego. Będzie on narodem Jahwe na wieki, a Jahwe będzie na wieki jego Bogiem (Wj 6,7; Pwt 7,26; 26,17; 29,12).

Trzecia część modlitwy zawiera prośby. Dawid zwraca się do Jahwe, by sprawił, żeby wypełniła się zapowiedź dana mu przez Natana⁶⁰. Przedmiotem prośby są więc słowa Boże skierowane do Dawida przez Natana (w. 25.28.29), a zawierające obietnicę odnoszącą się do króla i jego domu, tj. dynastii. O tym, że redaktor modlitwy ma na myśli dynastię, świadczy tu wyrażenie: „dla sługi twego i dla jego domu” (w. 25b), dalej – prośba, aby dom był trwały (w. 26b) oraz aby istniał wiecznie (ww. 25.26b). Racją wypełnienia tych przyrzeczeń jest wielkość imienia Bożego (w. 26). Wieczne imię Boże, tj. Bóg niemający końca, jest najlepszą gwarancją ciągłości dynastii Dawidowej i jej trwałości. W. 25 wskazuje, że Dawid zbliża się do końca modlitwy. Przedmiotem wdzięczności Dawida jest słowo Jahwe.

Najczęściej w. 26 jest tak tłumaczony: „Na wieki imię Twe będzie sławne, i będą mówić: «Jahwe Zastępów jest Bogiem Izraela»”. Chodzi tu o imię Boże, które jest wielkie, bo jest znane, wymieniane i sławione przez Jego naród (Ps 76,2). Znajduje się w tym miejscu również odzew w. 16. Dawid uświadomił sobie obietnicę i wywnioskował, że ponieważ Jahwe jest wieczny, istnieje nieskończenie, to jego ród, czyli dynastia, też będzie wieczny.

W w. 27 Dawid nawiązuje do obietnicy i posługuje się znamienym imieniem Boga: Jahwe Zastępów, Boże Izraela. W całej tej relacji chodzi o stosunek Boga jako szczególnego opiekuna tronu Dawidowego, jego rodu, a także jego ludu. Ten stosunek ma charakter ojcowski, z tym wszakże zastrzeżeniem, że w tekście położono wyraźny nacisk na opiekę Jahwe nad Dawidem, nie zaś na stosunek syna do ojca.

Dawid przypomina Jahwe bogatą obietnicę zawartą w ww. 11b-16, której istotę ujmuje w słowach: „Zbuduję ci dom (...)” Gdyby król nie słyszał danej mu obietnicy, nie ośmieliłby się na wypowiedzanie tak wielkich słów, jakie zawiera stwierdzenie: „Zbuduję ci dom”⁶¹.

W zakończeniu modlitwy znajdującym się w w. 28, Dawid podaje trzy racje, dla których zwrócił się do Boga: „dlatego że Ty jesteś rzeczywiście Bogiem; Twoje słowa są prawdą; Ty dałeś przyrzeczenie” W tak zachowanym porządku stwierdzamy wystarczająco jasną logikę wiary. W tym kontekście łatwiej nam również pojąć ostatni okrzyk skierowany do Boga: „pobłogosław”. Przedmiotem błogosławieństwa jest dom, dynastia sługi, aby on trwał jak najdłużej.

Powołanie się w modlitwie na wierność i prawdomówność Bożą jest właśnie odniesieniem się do chwały Bożej. Motyw ten jest znany w różnych tekstach Starego Testamentu (Wj 32,11; 33,16; Lb 14,13; Ps 44,23-27; 74,18-24; 132,2; 143,1). Chwała Boża jest najwyższym celem wszelkiego działania, dlatego człowiek może się rzeczywiście powołać

⁶⁰ ŁACH, *Księga Samuela*, 376.

ŁACH, *Księga Samuela*, 377.

na ten fakt z szacunkiem jako na najpewniejszy argument. A ponieważ Bóg kłamać nie może, nie może też zapomnieć tego, co obiecywał. Stąd też nic dziwnego, że ta pewność jest podstawą Dawidowej nadziei, iż dom jego, tj. dynastia, uczestniczyć będzie także w chwale przyszłego zbawcy, którego nazwie Mesjaszem⁶².

3. Synostwo Dawidowe Mesjasza

Mesjasz to namaszczony pośrednik Boga, wyznaczony do spełnienia misji decydującej o losach narodu wybranego⁶³. Chociaż hebrajski czasownik *maszach* często pojawia się w odniesieniu do osób namaszczonych na królów Izraela (np. Saul – 1 Sm 9,16; Dawid – 2 Sm 2,4.7; Ps 89,21; Salomon – 1 Krl 1,39.45; Jehu – 1 Krl 19,16) albo kapłanów (Aaron i jego synowie – Wj 40,15; 28,41), to tytuł *masziach* pojawia się znacznie rzadziej. Początkowo określano tak nienazwanych z imienia historycznych królów Izraela (1 Sm 2,10; Ps 2,2; 20,7; 28,8; 84,10) albo też niektórych królów znanych z imienia: Saula (1 Sm 12,3-5; 24,7), Dawida (2 Sm 19,22; 22,51; 23,1; Ps 18,51; 89,39.52; 132,10.17), Salomona (2 Krn 6,42), Sedecjasza (Lm 4,20), a nawet pogańskiego króla Cyrusa (Iz 4,20). W okresie powygnaniowym, kiedy nie było już króla, terminu tego używa się w odniesieniu do arcykapłana (Kpł 4,3.5,16; 6,22), rzadko w odniesieniu do patriarchów albo proroków (Ps 105,15; 1 Krn 16,22). Raz może odnosić się do samego Izraela (Ha 3,13)⁶⁴.

Dynastia królewska wzięła nazwę od Dawida, jako wybranego przez Boga władcę Izraela (2 Sm 7,8-16). Jeremiasz zapowiedział, że nie będzie miał potomka (Jojakim), który by zasiadał na tronie Dawida (Jr 36,30). Przepowiedział też przywrócenie dynastii Dawidowej. Izraelici nie będą więcej służyć obcym: „Będą zaś służyć Panu, swemu Bogu, i Dawidowi, swojemu królowi, którego im wzbudzę” (Jr 30,9). Został więc obiecany przyszły Dawid, ale jego przyjścia nie łączono z tytułem mesjasza, nawet jeżeli nazwano go potomstwem sprawiedliwym Dawida (Jr 33,15). Ezechiel także zapowiedział: „Sługa mój, Dawid, będzie królem nad nimi i wszyscy oni będą mieć jedynego Pastera” (Ez 34,23). W żadnej z ksiąg prorockich Starego Testamentu nie pojawia się tytuł *masziach* w odniesieniu do takiego przyszłego króla⁶⁵.

Przyszły Dawid staje się pomazańcem w II w. przed Chr. (por. Dn 9,25). Po raz pierwszy w Starym Testamencie pojawia się tytuł oczekiwanego w przyszłości namaszczonego przywódcy. Słowo „Mesjasz” w pierwotnym jego użyciu biblijnym jest właściwie synonimem króla, zwłaszcza Dawida i jego potomków⁶⁶.

⁶² ŁACH, *Księga Samuela*, 377.

⁶³ RIENECKER – MAIER (ed.), *Leksykon biblijny*, 482.

⁶⁴ METZGER – COOGAN (ed.), *Słownik wiedzy biblijnej*, 512.

⁶⁵ TRONINA, „Mesjasz”, 599.

⁶⁶ ACHTEMEIER – PACHCIAREK (ed.), *Encyklopedia biblijna*, 739; por. X. LÉON-DUFOUR – K. ROMANIUK, *Słownik teologii biblijnej* (Poznań – Warszawa 1982) 467–471.

W Ewangelii Mateusza (9,27-29) niewidomi w sposób głośny i natarczywy prosili Jezusa o takie zmiłowanie, jakiego się spodziewano po Mesjaszu stosownie do obietnic prorockich. Nazywając Jezusa Synem Dawida, niewidomi wyrazili przekonanie, że Jezus to zapowiadany Mesjasz-Wybawiciel, a z Nim oczekiwana szczęśliwość czasów mesjańskich.

Pytanie Jezusa i odpowiedź chorych potwierdzają takie objaśnienie prośby niewidomych. Jezus nie dał odpowiedzi na ich prośbę od razu. Ewangelista nie podaje motywu, ale wolno przypuszczać, że chodziło tu o wypróbowanie wiary oraz pewną intensywność prośby. Jezus zadał pytanie: „Czy wierzycie, że mogę to uczynić?” W tak postawionym pytaniu nie chodziło, czy są przekonani, że Jezus jest w stanie przywrócić im wzrok. Niejeden prorok dokonywał wielkich znaków w oparciu o autorytet Boga. Pytanie Jezusa w rozumieniu Ewangelisty miało za cel spowodowanie wyznania wiary, że Jezus ich uzdrowi własną mocą, opartą na Jego Bożym autorytecie. Przedmiotem wiary była osoba Jezusa, Jego mesjańskie posłannictwo, a uzdrowienie miało być owocem tej wiary.

Jezus dotknął chorych, podobnie jak to czynił przy innych uzdrowieniach, i wypowiedział słowa: „Niech się wam stanie według waszej wiary”, czyli: „Ponieważ wierzycie w moc Syna Dawidowego, stanie się to, o co prosicie”⁶⁷

Na pytanie, czyim synem jest Mesjasz (Mt 22,41-46), Jezus otrzymał natychmiastową odpowiedź: Dawida. Takie było ogólne przekonanie Żydów oparte na wypowiedziach proroków. Jezus nie zaprzeczył odpowiedzi, że Mesjasz jest synem Dawida. Wiedząc jednak, że wszyscy znają Ps 110 i uznają go za tekst natchniony, pochodzący od Dawida, na podstawie pierwszego wersu postawił pytanie: „Dlaczego Dawid, mówiąc pod natchnieniem Bożym, nazwał Mesjasza swoim Panem?” Bóg zaś kazał mu usiąść po swojej prawicy, czyli postawił Go na równi ze sobą, a obiecując położyć pod Jego stopy wszystkich nieprzyjaciół, przekazywał mu powszechną władzę królewską nad całym światem. Z tekstu Pisma Świętego wynika więc, że już Dawid sądził, że Mesjasz będzie kimś nieskończenie godniejszym niż zwykły człowiek, jego potomek.

W czasie swej publicznej działalności Jezus pozwalał się nazywać Synem Dawidowym (por. Mt 9,27; 15,22; 20,30.31; 21,9.15). Nie chciał jednak przez to utwierdzać ludzi w przekonaniu, że jest zwykłym potomkiem Dawida. Przez cuda, jakie działał, i przez swoje nauczanie dawał poznać, że jest kimś większym niż Dawid, że określenie „Syn Człowieczy” z proroctwa Daniela (7,13-14) jest bliższe Jego rzeczywistej godności”

Marek w rozdziałach 10–12 porusza zagadnienie chrystologii związanej z tytułem Syna Dawidowego. Według niego (Mk 12,35-37a) rozwinięcie kwestii synostwa Dawidowego Mesjasza miało miejsce w świątyni. Okrzyk ludu wiwatującego na cześć Jezusa: „Błogosławione królestwo naszego ojca Dawida, które przychodzi” (11,9nn) łączy się ściśle z relacją ewangelisty: „I przyszedł do Jerozolimy, do świątyni” (11,10.11a)⁶⁸.

⁶⁷ J. HOMERSKI (ed.), *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (Poznań – Warszawa 2005) 181.

⁶⁸ HOMERSKI (ed.), *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp*, 285–289.

Salomon, syn Dawida, urzeczywistnił marzenia oraz plany swego ojca i wybudował świątynię. Jezus zamierza zbudować nową świątynię, nieuczynioną dłońmi ludzi (Hbr 9,24). W Jezusie z Nazaretu Bartymeusz widzi Syna Dawida, który uzdrawia (Mk 10,47.48). Potem idzie za Jezusem razem z Jego uczniami do Jerozolimy. Tam uczniowie mogli się spodziewać, że Syn Dawida, który uczynił cud, wskrzesi królestwo Dawida. Z taką nadzieją pielgrzymi witają Jezusa w Jerozolimie. Następujące po tym wydarzenia i dialogi jednoznacznie dają do zrozumienia, że królestwo, które Jezus zamierza wskrzesić, to królestwo Boże. Nikt się nie spodziewał, że mesjański Syn Dawida będzie pochodził z Nazaretu. Mesjasz w pojęciu tradycji żydowskiej powołany był do politycznej walki, do przywrócenia dawnego splendoru królestwa swego ojca. A Jezus, nauczając w świątyni, myśli o niej jako o domu modlitwy, do którego także dostęp będą mieć poganie. Królestwo, które głosi Jezus, nie ma nic wspólnego z państwem cezara. Jest ono czym innym (Mk 12,13-17). Zmartwychwstanie przyniesie nowe życie o wymiarach ponadziemskich (Mk 12,18-27). Kto tę naukę Jezusa pojął, jest bliski królestwa, które przynosi Jezus (Mk 12,34). Jezus więc jest Synem Dawida, ale nie takim, jakiego sobie wyobrażał ówczesny judaizm.

Jezus przy pomocy Ps 110,1 stawia słuchaczy wobec dylematu: Jak Dawid mógł Mesjasza, który ma być jego synem, nazwać Panem? Pytanie Jezusa ma więc następujący sens: Jeśli uważacie Mesjasza za Syna Dawida, to na jakiej podstawie to czynicie, skoro Dawid w uniesieniu prorockim proklamuje Mesjasza swoim Panem? Jezus nie przeprowadza tu identyfikacji ze sobą. Na razie nie wiadomo, kto jest tym Panem, o którym mówił Dawid. Słowa Jezusa stały się dopiero zrozumiałe po zmartwychwstaniu.

W ujęciu Łukasza (20,41-44) pytanie o Mesjasza było postawione przedstawicielom Sanhedrynu⁶⁹. Oni wyczerpali swoje pytania, dlatego teraz Jezus ich zapytuje. Jego pytanie dotyczy Mesjasza. Łukaszowa relacja ogranicza się do skrótu, który zawiera tylko szkic Jezusowej argumentacji.

Poglądy Żydów na pochodzenie Mesjasza nie były ani jasne, ani jednolite; mówiono wprawdzie o Dawidowym pochodzeniu Mesjasza, ale znamy fakty, że za Mesjasza uznawano ludzi, którzy tym pochodzeniem wykazać się nie mogli; tak np. R. Akiba uznał za Mesjasza Bar Kochbę, dowódcę drugiego powstania przeciwko Rzymianom (ok. 130 r. po Chr.). Nadto mówiono także o kilku różnych mesjaszach, np. w Qumran, a ogólnie wyobrażenia żydowskie o Mesjaszu nie były zgodne z tym, co podawały teksty Starego Testamentu.

Jezus, poruszając ten problem, chciał wyjaśnić stosunek Dawidowego pochodzenia Mesjasza do Jego Synostwa Bożego. Określenie „Syn Dawida” nie jest pełnym określeniem Mesjasza, przecież Dawid natchniony przez Ducha Świętego nazywa Go swoim Panem. Jakże więc wobec tego Mesjasz może być synem Dawida? Jezus nie podawał

⁶⁹ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według św. Łukasza* (ed. E. DĄBROWSKI; Pismo Święte Nowego Testamentu III/3; Poznań 2007) 308.

w wątpliwość tego twierdzenia, które uznawał cały naród żydowski, usiłował tylko rozszerzyć ciasny współczesny pogląd, zwracając uwagę na to, że Mesjasz jako potomek Dawida nie jest tylko spadkobiercą królestwa Dawidowego, jest kimś więcej. Dawid mówi o Mesjaszu to samo, co Bóg w Ps 110,1. Psalm ten przedstawia Mesjasza jako zwycięzcę nad nieprzyjaciółmi. Po powrocie Bóg, sadzając Go po swojej prawej stronie, uczyni Go równym sobie i odda Mu panowanie nad całym światem. Jak niegdyś zwycięzcy wodzowie w dniu tryumfu kładli swe stopy na karkach pokonanych, wyrażając obrazowo swe panowanie nad nimi, tak Bóg obiecuje Mesjaszowi zwycięstwo nad wszystkimi nieprzyjaciółmi. Z powyższych słów wynika, że Mesjasz nie może być zwykłym potomkiem Dawida. Musi On być kimś większym, a w związku z tym dwa razy padło określenie „Pan”, które w Septuagincie używano na określenie Boga.

Pytanie tak sformułowane i dowodzenie w ten sposób przeprowadzone nie budziłyby wielkich sprzeciwów, gdyby nie to, że w nim Jezus mówił o sobie. Gdyby Żydzi przyznali słusność Jego dowodzeniu dotyczącemu Mesjasza, uznaliby tym samym Jezusa za Syna Dawidowego i za Mesjasza, a także za Syna Bożego, to zaś, ich zdaniem, było nie do przyjęcia. Na pytanie Jezusa nikt więc nie dał żadnej odpowiedzi. Egzegeci w tym fragmencie widzą kompendium teologicznego ujęcia osoby Jezusa jako Mesjasza.

Ewangelia Janowa (7,37-52) podaje, że w ostatni dzień świąteczny Jezus wygłasza pełnym głosem swoje zbawcze posłannictwo pod adresem licznie zgromadzonych osób. Jezus przedstawiony jest jako źródło wody żywej. W. 39 jest komentarzem Ewangelisty do przytoczonych słów Jezusa. Strumienie żywej wody oznaczają eschatologiczny dar Ducha zapowiedziany przez proroka Ezechiela (Ez 36,25-31)⁷⁰.

Mowa Jezusa nie pozostała bez echa. Podobnie jak w ww. 26,31, część słuchaczy jest skłonna przypisać Jezusowi godność mesjańską. Różnią się jednak w samej koncepcji Mesjasza. Jedni uważają Jezusa za Mesjasza na wzór zapowiedzianego przez Pwt 18,15.18 proroka, inni zapewne w sensie tradycyjnego Potomka Dawida, nacjonalistycznego króla żydowskiego, jeszcze inni wysuwają galilejskie pochodzenie Jezusa jako argument przeciw takiej Jego godności (w. 42). Przytaczany przez nich tekst jest sumarycznym zestawieniem elementów 2 Sm 7,12 (1 Sm 20,6), Mi 5,1 oraz Ps 89,4-5⁷¹.

Te odmienne stanowiska powodują dyskusje, ale również rozdwojenie co do osoby i godności Jezusa. Samo wystąpienie Jezusa i Jego nauka wprowadzają podział na wierzących i niewierzących. Ewangelista zaznaczy to jeszcze kilka razy (J 9,16; 10,19n).

Tekst w 2 Sm 7 zawiera najstarsze proroctwo Starego Testamentu o tym, że dynastia Dawida będzie królowała wiecznie nad ludem Bożym. Ponieważ pierwszym ogniwem w dynastii Dawida był król Dawid, a ostatnim – Jezus, którego księgi Nowego Testamentu określają jako syna Dawida, dlatego proroctwo to w przygotowaniu ludzkości na przyjście tego ostatniego potomka odgrywa rolę podstawową.

⁷⁰ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według św. Jana. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (Poznań 2008) 232.

⁷¹ STACHOWIAK, *Ewangelia według św. Jana. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, 233.

Dawid był drugim z kolei królem Izraela i zapoczątkował dynastię, która panowała aż do czasu przyjścia Mesjasza. Sam starał się okazywać wierność wobec Boga, w którego imieniu wykonywał władzę nad narodem wybranym. Zbyt dobrze pamiętał odrzucenie swego poprzednika, Saula, który był za bardzo zapatrzony w swoją królewską godność i zlekceważył wolę Boga. Dawid pamiętał więc o tym, że praktycznym interpretatorem woli Bożej jest zawsze prorok, stąd, zanim przystąpił do wykonywania jakiegoś poważniejszego zamiaru, dzielił się nim najpierw z prorokiem, u którego szukał potwierdzenia zamierzonej decyzji. Tak było również wtedy, gdy zamierzał wybudować świątynię.

Dawid pokonał różnych nieprzyjaciół Izraela, zdobył Jerozolimę, ostatnią twierdzę Kananejczyków; uroczyście, pełen wdzięczności Bogu, przeniósł do Jerozolimy Arkę Przymierza i zbudował sobie tam wspaniały pałac. Wtedy jeszcze bardziej odczuł potrzebę okazywania swej wdzięczności Bogu, który tak się dziwnie nim opiekował, że go wyniósł ponad wszystkich swoich rodaków. Przyszła mu wtedy myśl, aby tę swoją wdzięczność okazać Bogu przez wybudowanie Mu godnego mieszkania, gdyż nie wypada, jak sądził, aby on mieszkał wspanialej niż jego Pan. O tym swoim zamiarze powiadomił Dawid proroka Natana. Ten, nie mając z początku specjalnego pouczenia Bożego, sądził, że zamierzenia króla są jak najbardziej właściwe. Jednak w najbliższą noc Bóg w tajemniczy sposób pouczył go, by odradził Dawidowi budowanie świątyni, gdyż to będzie dziełem jego syna, Salomona. Dawid nie mógł spełnić swego zamiaru głównie z tej racji, że za jego panowania przelano zbyt wiele krwi, zanim zapanował upragniony pokój.

Jednak za to, że Dawid miał chęć budowy świątyni, Bóg dał mu w zamian wielką obietnicę. Najpierw Bóg obiecał Dawidowi i jego potomkowi, że będzie pasterzem ludu Bożego. Jest to wielka łaska, gdyż w Izraelu, narodzie teokratycznym, pasterzem tego narodu był sam Bóg (Ps 23; Ez 34). Ponadto obiecał Dawidowi, że będzie królem zwycięskim, który zapewni ludowi swemu spokojne posiadanie danej mu z miłosierdzia Bożego ziemi obiecanej i że te same obietnice dotyczą jego potomków, czyli dynastii Dawida. Dawid wprawdzie nie zbuduje domu dla Pana, ale sam Bóg zbuduje mu dom niezniszczalny, trwający na wieki. Była to zapowiedź mesjańska. Wynikało z niej przede wszystkim to, że Mesjasz narodzi się z królewskiego rodu Dawida.

Nie spełniły się te obietnice na wielu potomkach Dawida, gdyż nie wszyscy byli dobrymi pasterzami ludu (Jr 25,34-38; Za 11; 13). Nie wszyscy też byli królami zwycięskimi, bo za panowania wielu królów lud Boży ponosił klęski. Nie wszyscy zdołali zapewnić swemu ludowi pokój i posiadanie ziemi obiecanej, gdyż Izrael stracił tę ziemię i poszedł do niewoli babilońskiej. Dynastia Dawida nie zawsze mogła kierować ludem Bożym. A jednak zapowiedź Boża spełniła się. Wypełniła się całkowicie w Jezusie, największym potomku Dawida, który sam powiedział o sobie, że jest dobrym pasterzem (J 10,1-30). On jedynie jest prawdziwym pasterzem w tym samym znaczeniu, w jakim Bóg nazywał się pasterzem, gdyż jest nie tylko potomkiem Dawida, ale i prawdziwym Synem Bożym.

4. Mesjasz Dawida w Ps 132

Księga Psalmów to zbiór 150 samodzielnych utworów (poematów i modlitw) niemających kontekstu narracyjnego⁷². Przypisywane są przez tradycję królowi Dawidowi. Współcześnie uważane są za anonimowe kompozycje pochodzące z różnych okresów. Okazje, z jakich wyrosły, nie zostały podane, mogą jednak być wywnioskowane z treści psalmów. Zastosowano w nich figury stylistyczne i techniki występujące w poezji hebrajskiej⁷³. Wydaje się, że wszystkie psalmy zawierają się w następujących gatunkach (grupach): hymny, lamentacje, dziękczynienia, psalmy królewskie oraz pouczenia. W tych zasadniczych grupach można umieścić różne pokrewne podgrupy. Psalmi królewskie, interpretowane później w sensie mesjańskim, dotyczą osoby króla lub jego dynastii. Nie stanowią one odrębnego gatunku, lecz odzwierciedlają różne sytuacje. Ps 132, podobnie jak Ps 89, mówi o Bożym wybraństwie rodu Dawida⁷⁴.

4.1. Tłumaczenie Ps 132,1-18

¹ Pieśń pielgrzymów.

Wspomnij, Jahwe, na Dawida, na wszystkie jego trudy.

² On przysiągł Jahwe,

ślub złożył Mocarzowi Jakuba:

³ «Nie wstąpię do mieszkania mego domu,

nie położę się na pościeli mego odpoczynku.

⁴ Nie użyję snu oczom moim ani zdrzemnięcia powiekom moim.

⁵ Dopóki nie znajdę miejsca dla Jahwe, mieszkania dla Mocarza Jakuba».

⁶ Oto usłyszeliśmy o niej w Efrata, znaleźliśmy ją na polach Jaara.

⁷ Wejdźmy do mieszkania Jego, padnijmy na twarz u podnóżka stóp Jego.

⁸ Powstań, Jahwe, z miejsca odpocznienia Twego, Ty i arka Twej mocy!

⁹ Kapłani Twoi niech się odzieją sprawiedliwością, a wierni Twoi niech śpiewają radośnie!

¹⁰ Przez wzgląd na Twego sługę, Dawida, nie odrzucaj pomazańca Twego!

¹¹ Jahwe złożył Dawidowi przysięgę i nie cofnie swego słowa: «Owoc żywota Twojego osadzę na tronie Twoim.

¹² Jeżeli synowie Twoi zachowają moje przymierze i przykazania moje, jakie im ogłosiłem, wtedy i synowie ich na wieki zasiądą na tronie Twoim».

¹³ Albowiem Jahwe wybrał Syjon

i przeznaczył go na mieszkanie dla siebie:

¹⁴ «Tu miejsce odpocznienia mego na wieki, tutaj zamieszkać, gdyż upodobałem je sobie.

⁷² H. LANGKAMMER, *Mały słownik biblijny* (Wrocław 1995) 208.

⁷³ W. R. F. BROWNING, *Słownik Biblii* (Warszawa 2005) 428.

⁷⁴ TRONINA, „Mesjasz”, 822.

¹⁵ Zasobom jego będę błogosławił, jego ubogich nasycę chlebem.

¹⁶ Jego kapłanów odzieję zbawieniem, a jego święci śpiewać będą radośnie.

¹⁷ Wzbudzę tam moc dla Dawida

i przygotuję pochodnię pomazańcowi mojemu.

¹⁸ Odzieję wstydem jego nieprzyjaciół, a nad nim zabłyśnie mój diadem⁷⁵.

4.2. Gatunek literacki i czas powstania

Wśród tekstów z Pisma Świętego, w których jest zapowiedź przyszłego Mesjasza, pochodzącego z rodu Dawida, Ps 132 zajmuje ważne miejsce. Podobnie jak w przypadku innych psalmów królewskich, występuje tu kilka problemów literackich. Pierwszy problem: Czy Ps 132 jest poematem jednolitym, czy też jest kompilacją kilku wcześniejszych utworów? Niektórzy uczeni widzą w Ps 132 dwa poematy. Pierwszy miałby obejmować ww. 1-10 z modlitwą i opowiadaniem o przeniesieniu Arki na Syjon, a drugi – ww. 11-18 z podwójną obietnicą Bożą. Jedna z nich dotyczyła Dawida, a druga jego potomstwa władającego na Syjonie (w. 13). Inni w Ps 132 również wyróżniają dwa utwory z tą różnicą, że pierwszy powinien obejmować ww. 1-7, a drugi ww. 8-18. Natomiast o złożoności Ps 132 miałby świadczyć inny kontekst historyczny.

Za jednolitością Ps 132 przemawia fakt, że cały utwór ma charakter modlitwy króla z rodu Dawida. Dalej o jednolitości Ps 132 świadczy również to, że w obydwu zwrotach do Boga mamy przypomnienie przysięgi: z pierwszym wezwaniem łączy się przysięga Dawida (w. 2), a z drugim przysięga Boga (ww. 11-12). Obie te przysięgi stanowią umotywowanie ufności tego, który zanoszą modlitwę za króla. Dawid złożył tę przysięgę wtedy, gdy po pokonaniu wszystkich swoich nieprzyjaciół z pomocą Jahwe zamieszkał w swym mieście na Syjonie. Według relacji 2 Sm 7,2 powiedział wtedy do proroka Natana: „Patrz, ja mieszkam w pałacu cedrowym, a Arka Boża w namiocie” Autor 2 Sm nie podaje jednak brzmienia samej przysięgi⁷⁶. Jej treść podaje autor Ps 132, w ww. 2-5. To, co psalmista napisał, jest poetyckim ujęciem trudności, jakie przeszedł Dawid, zawartych w 2 Sm 6, albo z innego źródła, w którym jest mowa o tym, co się działo z Arką. Trudności te, jako pełniące w Ps 132 funkcję motywu, są specjalnie stylizowane, jak o tym świadczy uderzające ich podobieństwo z analogicznymi, pełnymi emfazy słowami Uriasza Hetyty w 2 Sm 11,11, który spędził noc poza domem, gdyż Arka Boża była w obozie. Taki sam jest motywacyjny charakter modlitwy autora Ps 132 (ww. 11n)⁷⁷

⁷⁵ L. STACHOWIAK – S. ŁACH (ed.), *Księga Psalmów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy* (Pismo Święte Starego Testamentu; Poznań 1990) 7/2, 537.

⁷⁶ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 89.

⁷⁷ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 89.

Psalmista modlący się za króla, dla zapewnienia sobie wysłuchania u Jahwe, podkreśla uroczysty charakter Bożej obietnicy, uczynionej Dawidowi przez Natana, gdy zaznaczył, że Jahwe uczynił ją pod przysięgą i że takiej obietnicy (*emet*) nie może odwołać (por. Ps 89)⁷⁸.

Treścią przysięgi danej od Boga jest trwałość dynastii króla Dawida. Tylko potomkowie Dawida będą zasiadać na tronie. Z kontekstu wynika, że hebrajskie wyrażenie *mipperi bitneka* ma znaczenie: potomstwo Dawida. I oznacza to samo, co synonimiczny wyraz „zera” w proroctwie Natana, znajdujący się w 2 Sm 7,12 i w Ps 89,5a.30a.37a. W Septuagincie to wyrażenie Ps 132 jest oddane słowem greckim *karpos*. W Ewangelii wg św. Łukasza określenie *karpos* wypowiedział św. Elżbieta w słowach, które dotyczą Jezusa (Łk 1,42).

Jeszcze jednym argumentem za jednolitością Ps 132 jest to, że w obu częściach Ps 132 jest mowa o wybraństwie Syjonu na mieszkania dla Jahwe. W pierwszej części informacja o tym znajduje się w ww. 6-9, w których autor psalmu przywołuje wydarzenie, kiedy król Dawid, będąc w Efrata, rodzinnej miejscowości, dowiedział się, że Arka znajduje się na polach Jaaru (tj. Kiriath-Jearim), rozkazał, aby została ona przeniesiona na Syjon, do Miasta Dawidowego, w uroczystej procesji⁷⁹. Temu wybraństwu Syjonu przez wprowadzenie tam Arki odpowiada stwierdzenie tego wybraństwa przez samego Jahwe, który w ww. 13-14 uzasadnia swoją obietnicę osadzenia na wieki potomstwa Dawida na tronie⁸⁰.

Bardzo ważne jest połączenie w. 13 partykułą *ki*, ze zdaniem poprzednim, ponieważ ten wiersz wyraża uzasadnienie obietnicy Natana skierowanej do Dawida. Uzasadnieniem jest wybór Syjonu na miasto zamieszkania dla Jahwe, wzmianka zaś o wyborze tego miasta jest również w Ps 78,68.

W Księdze Powtórzonego Prawa wielokrotnie pojawia się wzmianka o tym, że Jahwe może sam wybrać miejsce na swoje wyjątkowe mieszkanie. Księga Powtórzonego Prawa ma na myśli Jerozolimę. Dla autora dzieła deuteronomistycznego i kronikarskiego jest pewne to, że miastem wybranym przez Jahwe jest Jerozolima⁸¹.

Chociaż autor Ps 132,13 zaznaczył, że wybraństwo Syjonu na mieszkanie dla Jahwe było dla Dawida i jego potomstwa przyczyną trwałości królowania, to jednak nie podał przyczyny samego wybraństwa. W Ps 78,60nn zaznaczono, że Szilo utraciło przywilej Bożego mieszkania przez grzech Efraima. Byłaby tu podobna sytuacja jak z wyborem Dawida na króla. Autor 1 Sm 16,1-3 zaznacza, że kiedy Jahwe za niewierność Saula poleceniom Bożym obwieścił przez Samuela Izraelowi, że nie będzie już królem nad Izraelem, wówczas sam Jahwe wybrał Dawida następcą Saula. Tak Dawid, jak i lud byli przekonani, że wybór Dawida był łaską Jahwe, jak zresztą

⁷⁸ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 90.

⁷⁹ G. RAVASI et al. (ed.), *Biblia dla każdego. Tekst, komentarz, ilustracje* (Kielce 2002) V, 300.

⁸⁰ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 91.

⁸¹ RAVASI et al. (ed.), *Biblia dla każdego*, 300.

łaską był wybór i Izraela. W 2 Sm 6,21 Dawid przypisuje Jahwe swoje wybraństwo na króla w Izraelu, gdy mu jego żona, Mikal, robiła wymówki, że tańczył przed Arką wprowadzaną na Syjon⁸².

To, że Syjon, będący miastem Dawidowym, został wybrany na mieszkanie dla Jahwe, było łaskawością wyświadczoną rodowi Dawida, z czego sobie dobrze zdawano sprawę w kołach kapłańskich i prorockich. Od tego momentu Syjon, w którym była świątynia Jahwe, został wyłącznym miejscem zgodnego z prawem kultu i dozwolonym miejscem dawania ofiar (Pwt 12,2-14). Przede wszystkim wybraństwo Syjonu stało się dla Dawida i jego potomstwa rękojmią trwałości Bożej obietnicy o wiecznym jego królowaniu. Toteż ww. 13-14 można uważać za dalsze, bardzo istotne rozwinięcie przepowiedni Natana o przyszłym potomstwie Dawida w 2 Sm 7. Choć bowiem sama nauka o trwałości Syjonu-Jerozolimy jako stolicy króla Jahwe była już znana w Starym Testamencie, to jednak nigdzie nie była ona tak ściśle zespolona z trwałością potomstwa Dawida jako króla tak, jak tu⁸³.

Cały Ps 132 to wołanie psalmisty, który modlił się do Jahwe za króla Dawida, uмотywowane różnymi powodami, a zakończenie stanowi odpowiedź Jahwe na modlitewną prośbę autora psalmu. Odpowiedź ta nie tyle jest ważna pod względem formalnym, gdyż jest to zwyczajna strukturalna część wszelkich prośb biblijnych, jakimi są zwłaszcza lamentacje czy psalmy ufności, ile ma znaczenie ze względu na treść. W zakończeniu tym bowiem mieści się pouczenie samego Jahwe, jak zrealizuje On to, o co prosił psalmista w swej modlitwie za króla (ww. 15-18)⁸⁴.

Ps 132 ubogacił treść obietnicy Bożej o potomstwie Dawida w stosunku do 2 Sm 7 przez połączenie tej obietnicy z nauką proroków sprzed niewoli o niezwykłności Syjonu, miasta Dawida, z nauką proroków o idealnym królu z rodu Dawida. Tak więc powstanie Ps 132 należy umieścić na czasy sprzed niewoli. Szczególnie nauka o warunkowości przymierza, w porównaniu z nauką o przymierzu Ps 89, wskazuje na czas sprzed upadku Jerozolimy⁸⁵.

Jest to psalm o królu i modlitwa za króla, odmawiana prawdopodobnie nie tylko podczas jakiegoś święta, ale bardzo często, zwłaszcza w chwilach ciężkich dla władców Jerozolimy. Ps 132 stanowi więc jednolity utwór mesjański, gdyż wybiega w czasy ostateczne, zapowiadając królowi z rodu Dawida potężnego następcę, Syjonowi – wspaniałą przyszłość, a jego mieszkańcom niewymierne dobra.

Czasami próbuje się podważyć mesjańskość Ps 132, uważając go jedynie za poetycką relację o przeniesieniu Arki na Syjon, aby upamiętnić podczas dorocznej uroczystości poświęcenia świątyni jerozolimskiej to historyczne zdarzenie. Jednak takiej koncepcji Ps 132 sprzeciwia się jego treść. Wskazuje ona, że główną osobą całego tego utworu

⁸² STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 92.

⁸³ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 93.

⁸⁴ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 94.

⁸⁵ RAVASI et al. (ed.), *Biblia dla każdego*, 300.

jest król. Przeniesienie Arki, czy też wybraństwo Syjonu w Ps 132 ma znaczenie tylko drugorzędne w celu lepszego umotywowania modlitwy króla.

Brak też dowodów na to, by w Izraelu przed niewolą istniało już odrębne święto poświęcenia świątyni. Pierwsze świadectwo o tym święcie mamy w Lb 7,11 i 2 Krn 7,5. Nie można też dowiedzieć, by Ps 132 był przeznaczony na doroczne święto wyboru dynastii Dawida i wyboru Syjonu na stolicę tej dynastii⁸⁶.

Wydaje się, że Ps 132 powstał w czasach szczególnie ciężkich dla dynastii Dawida. Jest on modlitwą króla i całego Izraela za niego o szybkie urzeczywistnienie w całej pełni obietnicy z 2 Sm 7,12-16, uczynionej przez Jahwe Dawidowi. Dlatego należy odrzucić opinię tych uczonych, którzy sądzą, że Ps 132 powstał w niewoli. W Ps 132 jest mowa o Mesjaszu (ww. 10-17). Na powstanie Ps 132 przed niewolą wskazuje też w. 8, mówiący o Arce. Ona jednak zaginęła po zburzeniu Jerozolimy. W Ps 89 nauka o przymierzu Jahwe z rodem Dawida jest bardziej rozwinięta, mocno akcentująca jego bezwarunkowość (w. 29). W Ps 132 przymierze Jahwe z Dawidem jest uzależnione od zachowania Bożych przykazań (por. w. 12; Pwt 7,12; 11,27; 17,20). Ps 89 powstał prawdopodobnie po tragicznej śmierci Jozjasza pod Megiddo w 609 r. Natomiast Ps 132 powstał przed tą klęską. Mogło to być nawet za czasów króla Ezechiasza (2 Krl 18,30).

Szkoła skandynawska uważa Ps 132, na równi z innymi psalmami królewskimi, za relację o kultycznej roli króla podczas dorocznego święta nowego roku. W Ps 132 miałby być przedstawiony w formie poetyckiej ten sam ryt o Arce, jaki znajduje się w 2 Sm 6. Treścią tego rytu jest przedstawienie walki Boga Stwórcy z innymi bogami. W tej walce występuje Dawid, który przyjmuje Boga do swego domu. Jednak ogół uczonych odrzuca słusznie taką interpretację Ps 132, gdyż nie ma ona żadnego uzasadnienia w tekstach biblijnych. Zasadą tej szkoły jest jednak to, że powstanie wielu psalmów, a wśród nich psalmów królewskich, przeniosła w czasy przed niewolą.

Tak więc Ps 132 należy uznać za utwór jednolity. Głównym jego bohaterem jest król z rodu Dawida, rządzący w Jerozolimie przed śmiercią Jozjasza. W trudnej sytuacji król zwraca się do Jahwe o pomoc. Ma on wielką ufność, że jego modlitwa zostanie wysłuchana ze względu na wszystkie trudy, jakie poniósł Dawid przy urządzaniu kultu Bożego na Syjonie (ww. 2-9), ze względu na obietnicę Bożą, którą Dawid otrzymał dla całej swej dynastii (ww. 10-12), i ze względu na wybraństwo Syjonu na stolicę króla z rodu Dawida (ww. 13-14). Niezwykle ważne są ww. 15-18, w których mieści się zapowiedź nadzwyczajnego potomka Dawida-Mesjasza.

4.3. Egzegeza

Na początku psalmu jest wołanie do Jahwe, aby wspomniał na Dawida. Podobnie jest też i w innych modlitwach biblijnych (Ps 25,6; 74,2; 89,49,51; Ne 5,19; 13,14).

⁸⁶ ŁACH, *Księga Samuela*, 87-96.

Prośba ta jest bardzo stosowna, gdy się uzna Ps 132 za modlitwę odmawianą przez króla z rodu Dawida. Uważano, że modlitwa powołująca się na Dawida ma specjalną moc, bo był on szczególnie umiłowanym przez Boga i otrzymał od Niego obietnice dla całej dynastii. Dawid wiele się trudził, aby w Jerozolimie na Syjonie urządzić dla Jahwe mieszkanie. Przez wyrażenie „trudy” psalmista czyni aluzję do słów Dawida z 2 Sm 7,2, jakie on skierował do proroka Natana: „Patrz, ja mam mieszkanie na Syjonie, a Arka Boża w namiocie” Ww. 2-5 stanowią poetyckie ujęcie tych trudów Dawida. Przedstawiają je jako przysięgę, którą złożył Dawid Jahwe, że „nie spocznie, aż Jahwe otrzyma na Syjonie bardziej stosowne mieszkanie”⁸⁷. Przyrzeczenie Dawida otrzymało formę przysięgi, aby z jednej strony podkreślić mocne pragnienie Dawida, a z drugiej strony zharmonizować to jego postanowienie z przysięgą Jahwe, w której obiecał Dawidowi wieczne rządy jego dynastii (zob. w. 11). Dwa razy w przysiędze Dawida jest zaznaczone, że złożył ją Mocarzowi Jakuba (ww. 2.5; taki sam tytuł ma Jahwe w Rdz 49,24; Iz 4,9.26). Ma to na celu podkreślenie mocy Jahwe, któremu Dawid złożył przysięgę.

Po przedstawieniu treści przysięgi Dawida, że nie spocznie, dopóki nie znajdzie mieszkania dla Jahwe, przytacza psalmista słowa tego króla, jakie wypowiedział w rodzinnej miejscowości Efrata (por. Rt 4,11; Mi 5,1), gdy się dowiedział, że Arka po odesłaniu jej przez Filistynów przebywa na polach Jaaru, tj. w Kirjat-Jearim (por. 1 Sm 7,1n; 2 Sm 6,2). Arka jest najpierw określona przez zaimbek o niej, a dopiero wyraźnie jest nazwana w w. 8⁸⁸.

W. 7 zawiera zachętę, aby wejść do mieszkania Jahwe i upaść na twarz u podnóżka stóp Jego, czyli przed Arką, będącą pustym tronem dla Jahwe. Wyrażenie „podnóżek stóp Jahwe” to metafora, która miała na celu wyrażać ideę obecności Jahwe wśród swego ludu⁸⁹. LXX tłumaczy w. 8 następująco: „Powstań, o Jahwe, (i idź) do miejsca Twego odpoczynku Ty i Arka Twej mocy”. Oznaczałoby to prośbę Dawida skierowaną do Jahwe, którego symbolizuje Arka, aby pozwolił się przenieść z pól Jaaru na Syjon (1 Krn 28,2). Jednak w świetle współczesnej znajomości języka hebrajskiego takie tłumaczenie jest nie do przyjęcia.

Tłumaczenie LXX opiera się na Lb 10,35; tam mowa jest o przeniesieniu Arki z jednego miejsca na drugie podczas wędrowania Izraela po pustyni. Natomiast Ps 132 pochodzi z czasów, gdy Arka była stale w świątyni jerozolimskiej. Dlatego należy przetłumaczyć: „Powstań, Jahwe, z miejsca Twego odpoczynku”. Chodzi tu o prośbę o Bożą interwencję. Należy więc w. 8 przetłumaczyć w ten sposób: „Powstań, Jahwe, z miejsca Twego odpoczynku Ty i Arka Twej Mocy”. A więc jest to prośba do Jahwe o szybkie przyście z pomocą. Jest to zgodne z modlitewnym charakterem Ps 132 oraz z 2 Krn 6,41, gdzie również jest prośba, aby Jahwe odpowiedział na modlitwę Salomona.

⁸⁷ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 540.

⁸⁸ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 541.

⁸⁹ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 541.

Niektórzy uczeni usiłują wykazać, że przed niewolą ze świątyni Salomona wynoszono Arkę na uroczyste procesje. Jednak w księgach Starego Testamentu nie ma na to dowodów. Lb 10,35 dotyczy wędrowki Arki po pustyni, a w 2 Sm 6 jest mowa o jej przeniesienia do Jerozolimy.

W ww. 9-10 psalmista prosi Jahwe, aby kapłani przyodziali się w sprawiedliwość, tzn., by słudzy ołtarzy byli wolni od wszelkiego zła, czyli – święci, a wierni śpiewali radośnie, ciesząc się i dziękując za otrzymane łaski⁹⁰.

W drugiej części Ps 132 są również słowa modlitwy skierowane do Jahwe, aby przez wzgląd na zasługi Dawida nie odrzucał swego Pomazańca, tj. Jego potomka, ale mu wyświadczył te łaski, jakich doznawał Dawid (Ps 21,8; 89,2-34; Iz 55,3). Samo przymierze z Dawidem jest tutaj podane w kolorycie przymierza na Synaju i jego działanie uzależnione jest od moralnego postępowania potomków Dawidowych. Jest to miara, według której ocenia się postępowanie Boga z ludem i domem Dawida na przestrzeni całego Starego Testamentu (Ps 89,31). Tradycja ta, niezawarta w 2 Sm 7,10-17, powstała później na skutek złego prowadzenia się potomków rodu Dawidowego.

Psalmista swoją modlitewną prośbę uzasadnia tym, że Jahwe przyrzekł Dawidowi opiekę nad jego dynastią. Dla podkreślenia wagi tej obietnicy nazywa ją przysięgą (Ps 89,4). Oznacza to, że Jahwe danego słowa nie odwoła. Przysięga ta zawiera przyrzeczenie trwałości dynastii Dawida. Na tronie jego nie może zasiąść nikt inny, ktokolwiek by był jego potomkiem.

Charakter motywacji obietnicy Natana w ww. 11-12 był powodem tego, że psalmista w przeciwieństwie do Ps 89, gdzie miała ona charakter absolutny, zredagował ją warunkowo. Wypełnienie jej będzie zależało od tego, czy królowie wywodzący się z rodu Dawida zachowają przymierze i przykazania Jahwe⁹¹; czy chodzi tu o przymierze synajskie, czy zawarte przez Jahwe z Dawidem (Ps 89,4,39; Iz 55,2; 2 Sm 23,5; Jr 35,21), czy chodzi tu o wierność wszystkim przepisom, jakie obowiązywały cały Izrael, czy tylko takim przepisom, które dotyczyły samego króla. Wydaje się, że chodzi tu o jedno i drugie prawo. Przecież wszystkie prawa wydane dla całego Izraela obowiązywały w szczególny sposób króla izraelskiego i jego reprezentanta, a ponadto obowiązywały go prawa specjalne⁹².

Ważnym aktem Bożego wyboru było Jeruzalem jako Jego mieszkanie pomiędzy swoim ludem. Stąd też Bóg będzie udzielał błogosławieństwa wszystkim: zatroszczy się o ubogich, kapłani staną się pośrednikami zbawienia ludu Bożego ku radości wszystkich wiernych. Bóg powoła swego Pomazańca, potomka Dawida, który stanie się pochodnią (w. 17b), a ta jest symbolem życia i szczęścia. Bóg skruszy wrogów i chwałą okryje koronę Pomazańca.

W ww. 13-14 psalmista przypomina obietnicę Jahwe uczynioną Dawidowi przez Natana i wybór Syjonu na mieszkanie dla Arki Bożej, aby Go skłonić do wysłuchania

⁹⁰ W. BOROWSKI, *Psalmy. Komentarz biblijno-ascetyczny* (Kraków 1983) 414.

STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 542.

⁹² STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 542.

prośby za króla. Wzmiankę o wybraństwie Syjonu na stolicę połączył psalmista z poprzednią myślą o obietnicy Natana, partykułą *ki*, tzn. „ponieważ” Przez tę partykułę wyraził uzasadnienie obietnicy Natana dla Dawida – wybór Syjonu na miejsce wiecznego mieszkania dla Jahwe. O wybraństwie Syjonu wspomina jeszcze autor Ps 78,68:

„Lecz wybrał pokolenie Judy
I górę Syjon, którą miłuje”

Księga Powtórzonego Prawa często mówi o tym, że Jahwe wybierze sobie miejsce, gdzie zamieszka Jego imię⁹³. Według niej i Księgi Kronik jest pewne, że Jerozolima jest miastem wybranym przez Jahwe⁹⁴.

Wprawdzie psalmista w w. 13 zaznaczył, że wybraństwo Syjonu na mieszkanie Jahwe było dla Dawida i jego potomstwa przyczyną trwałości królowania, to jednak nie podał przyczyny samego wybraństwa. W Ps 78,60nn jest zaznaczone, że Szilo utraciło przywilej miasta, Bożego mieszkania, przez grzech Efraima. Byłaby to podobna sytuacja jak z wyborem Dawida na króla. Autor w 1 Sm 16,1-3 zaznacza, że kiedy Jahwe za jego niewierność poleceniom Bożym obwieścił przez Samuela Izraelowi, że Saul „nie będzie już królem nad Izraelem”, wówczas sam Jahwe wybrał Dawida następcą Saula⁹⁵. Wszyscy byli przekonani, że wybór Dawida był łaską Jahwe, podobnie jak łaską był wybór Izraela.

W zakończeniu (ww. 15-18) jest pouczenie, że Jahwe zrealizuje to, o co prosił psalmista w swej modlitwie za króla. Najpierw Jahwe zapewnia psalmistę, że Syjon, miejsce jego zamieszkania, stanie się miejscem bogatym i zasobnym we wszystkie dobra, bo ma wśród siebie Dawcę życia i szczęścia⁹⁶. Jest tu ta sama idea, co w Ps 36,9-10. Nie będzie wówczas potrzebującego, bo Jahwe zaspokoi wszystkie ich potrzeby (Rdz 49,8-12; Hi 24,7.17; Iz 11,6-9). Jahwe spełni prośbę psalmisty z w. 9: „Kapłani Twoi niech się odzieją sprawiedliwością, a wierni Twoi niech śpiewają radośnie” W w. 17 Jahwe zapowiada szczególne dary: wyrosnie Dawidowi róg i przygotuje Pomazańcowi swemu pochodnię. Hebrajskie słowo *semah* oznacza potomka królewskiego. Tego samego słowa używają również prorocy na określenie Mesjasza (Iz 11,1; Jr 23,5; 33,15; Za 6,9-14). Terminem „róg” psalmista wyraża moc i potęgę Mesjasza. Określenie odrośli Dawida terminem „ner” pośrednio przedstawia szczęście, jakie ona przyniesie ludziom. W w. 18 Jahwe zapowiada, że odrośl Dawida zwycięży wszystkich wrogów i będzie królem. Centralną część fragmentu (ww. 1-10) stanowi uroczysta przysięga złożona przez Dawida, który po zakończeniu konfliktu ze swoim poprzednikiem, królem Saulem, złożył Panu przysięgę, związał się ślubem przed Bogiem Jakuba (Ps 132,2). To uroczyste zobowiązanie, wyrażone w ww. 3-5, jest jednoznaczne: władca nie wejdzie do pałacu królewskiego w Jerozolimie i nie zazna odpoczynku, jeśli wcześniej nie znajdzie miej-

⁹³ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 542.

⁹⁴ BOROWSKI, *Psalmy*, 415.

⁹⁵ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 543.

⁹⁶ STACHOWIAK – ŁACH (ed.), *Księga Psalmów*, 543.

sca dla Arki Pańskiej. W tym momencie, po słowach Dawida, następuje nawiązanie do przeszłości. Wspomina się bowiem odnalezienie Arki na polach Jaaru, w rejonie Efrata (w. 6): pozostawała tam przez dłuższy czas, po tym, jak Filistyni zwrócili ją Izraelowi, który ją stracił w czasie bitwy (1 Sm 7,1; 2 Sm 6,2.11). Dlatego z prowincji zostaje przeniesiona do przyszłego miasta świętego, a omawiany fragment kończy się radosną uroczystością, w której z jednej strony uczestniczy adorujący lud (Ps 132,7.9), a z drugiej Pan, którego obecność i działanie symbolizuje Arka umieszczona na Syjonie (por. w. 8).

Pierwsza część Ps 132 jest zakończona modlitewną aklamacją; modlitwa jest w intencji królów, czyli następców króla Dawida: „Przez wzgląd na Dawida, Twego sługę, nie odtrącaj oblicza swojego pomazańca” (w. 10). Znajduje się tutaj informacja o postaci przyszłego następcy króla Dawida: „Twój pomazaniec”. Nie jest trudno zauważyć w tym błaganiu wątek mesjański, którego podstawowy cel to wyproszenie wsparcia dla izraelskiego władcy w trudnych próbach jego życia. Słowo „pomazaniec” jest tłumaczeniem hebrajskiego terminu „Mesjasz”, zatem modlący się spojrzeniem sięga poza horyzont spraw królestwa Judy i przenosi się w wymiar wielkiego oczekiwania na doskonałego Pomazańca, Mesjasza, który zawsze będzie się podobał Bogu, będzie przez Niego umiłowany i błogosławiony oraz nie będzie należał tylko do Izraela, lecz będzie Pomazańcem i Królem dla całego świata⁹⁷. Pomazańcem jest osoba Jezusa Chrystusa. Jest to mesjańska interpretacja osoby przyszłego Pomazańca i jest ona najczęściej spotykana w komentarzach chrześcijańskich, jak również obejmuje ona cały psalm⁹⁸.

Zakończenie

Epoka Dawida jest ważnym okresem w historii Izraela. Stanowi ona moment największej ekspansji terytorialnej, wyznaczając idealne granice ziemi, którą Bóg obiecał patriarchom. Ponadto postać króla i stolica (z Arką i świątynią zbudowaną przez Salomona) są od tej pory zasadniczymi punktami odniesienia dla tożsamości ludu również z punktu widzenia religijnego.

Jerozolima, jako Miasto Boże i miasto Dawida, wraz ze świątynią należała do całego Izraela. Od czasów Dawida była celem pielgrzymek 12 pokoleń, a od reformy Jozjasza (622 r. przed Chr.) została uznana za miejsce wybrane przez Jahwe na składanie ofiar, stając się w ten sposób jedynym centrum oficjalnego kultu Izraela.

W 2 Sm 7 Dawid powiedział prorokowi Natanowi o swoim zamiarze zbudowania świątyni, w której zamieszkałaby Arka Przymierza. Początkowo Natan potwierdził, że Bóg

⁹⁷ BENEDYKT XVI, „Psalm 132,1-10 – obietnice Boże dla Dawida (1)” (2006) https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_14092005 [dostęp czerwiec 24, 2015].

⁹⁸ BENEDYKT XVI, „Psalm 132,1-10 – obietnice Boże dla Dawida (1)” (2006) https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_14092005 [dostęp czerwiec 24, 2015].

aprobuje ten plan, ale później Bóg powiedział Natanowi, że życzenie Dawida spełni się dopiero za rządów jego syna. W przeszłości odpowiednim domem dla obecności Boga był namiot, który towarzyszył Izraelitom w czasie ich wędrówki przez pustynię. Teraz jednak kiedy Izraelici osiedlili się i Bóg zapoczątkował w osobie Dawida trwałą władzę ludzką nad Izraelem, dowodem tej trwałości i bezpieczeństwa za panowania potomka Dawida będzie okres pokoju dla budowania domu Boga.

W tym proroctwie jest zapewnienie o bezwarunkowej wieczności dynastii Dawidowej. Bóg oznajmił, że pragnie dać Dawidowi wieczne potomstwo: „Zbuduję ci dom” (2 Sm 7,27). W języku hebrajskim słowo *banah* może się odnosić do budowli z kamienia, lecz może również oznaczać dom synów (*ben* – „syn”), czyli dynastię. W ten sposób Bóg kierował wzrok Izraela ku przyszłości. Ta nowa, niczym nieuwarunkowana obietnica nie znosiła przymierza zawartego na Synaju, lecz je potwierdzała i koncentrowała na osobie króla (2 Sm 7,24). Odtąd Bóg, obecny w Izraelu, właśnie przez dynastię Dawida będzie kierował ludem i utrzymywał go w jedności. Ps 132 to psalm królewski śpiewany w czasie uroczystości w świątyni jako przypomnienie przymierza z Dawidem. Stanowi on teologiczną i historyczną podstawę łączności Jeruzalem z dynastią Dawidową. Wnosi on coś nowego, czego nie ma w 2 Sm 7.

Przymierze z Dawidem jest tutaj podane podobnie jak przymierze na Synaju, a jego działanie uzależnione jest od moralnego postępowania potomków Dawidowych. Charakter motywacji obietnicy Natana w 2 Sm 12,11-12 był powodem tego, że psalmista w przeciwieństwie do Ps 89, gdzie miała ona charakter absolutny, zredagował ją warunkowo. Wypełnienie jej będzie zależało od tego, czy królowie wywodzący się z rodu Dawida zachowają przymierze i Boże przykazania.

Jest to miara, według której ocenia się postępowanie Boga z ludem i domem Dawida na przestrzeni całego Starego Testamentu. Tradycja ta, niezawarta w 2 Sm 7, powstała później na skutek złego prowadzenia się potomków rodu Dawidowego.

Ważnym aktem Bożego wyboru było Jeruzalem jako Jego mieszkanie pomiędzy swoim ludem. Stąd też Bóg będzie udzielał błogosławieństwa wszystkim: zatroszczy się o ubogich, kapłani staną się pośrednikami zbawienia ludu Bożego ku radości wszystkich wiernych. Bóg powoła swego Pomazańca, potomka Dawida, który stanie się pochodnią, symbolem światła, życia i szczęścia. Bóg skruszy wrogów i chwałą okryje koronę Pomazańca. To On wzbudzi w dynastii Dawida potomka, który będzie pochodnią rodu. Ten potomek stanie się wielkim, potężnym zbawcą Izraela.

Wydaje się, że pożyteczną rzeczą byłoby dokładne rozpracowanie podobnego tematu: Mesjasz Dawidowy w tradycji nowotestamentalnej, uwzględniając teksty: Mt 1,1; 2,2; 9,27; 12; 23; 15,22; 20,30n; 21,9.15; Mk 10,47n; 18,39; Łk 1,27.32.42.46.67; 2,4; Dz 2,29.33.36; 13,23; Rz 1,3 i in.

Gdy wypełniły się czasy, Chrystus został nazwany Synem Dawida. Tytuł ten został dobrze udokumentowany przez ewangelistę Mateusza (Mt 1,1). Jezus zawsze godził się na ten tytuł, chociaż nie wyrażał on w pełni tajemnicy Jego osoby. Dlatego też, wypeł-

niwszy obietnice dane Dawidowi, Jezus oznajmił, że jest większy niż Dawid: że jest jego Panem (Mt 22,42-45).

References:

- ACHTEMEIER, P. J. – PACHCIAREK, P. (ed.), *Encyklopedia biblijna* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2004).
- BENEDYKT XVI, „Psalm 132,1-10 – obietnice Boże dla Dawida (1)” (2006) https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_14092005 [dostęp czerwiec 24, 2015].
- VAN DEN BORN, A., „David”, *Bibel-Lexikon* (ed. H. HAAG; Leipzig 1970).
- BOROWSKI, W., *Psalmy. Komentarz biblijno-ascetyczny* (Kraków 1983).
- BROWNING, W. R. F., *Słownik Biblii* (Warszawa 2005).
- BRZEGOWY, T., „Doroczne święta pielgrzymkowe Izraela”, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 36/2 (1983) 98-115.
- BRZEGOWY, T., „Jerozolima”, *Encyklopedia katolicka. Ignoratio elenchi – Jędrzejów* (ed. S. WIELGUS; Lublin 1997) VII, 1195.
- BRZEGOWY, T., „Jerozolimskie środowisko Psalterza”, *Collectanea Theologica* 57/1 (1986) 15–40.
- CREMASCHI, L., „Dawid”, *Encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność. 2000 lat nadziei* (ed. A. AGNESINA et al.; Kielce 2008) 160.
- CREMASCHI, L., „Jerozolima”, *Encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność. 2000 lat nadziei* (ed. A. AGNESINA et al.; Kielce 2008) 272.
- CREMASCHI, L., „Pascha”, *Encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność. 2000 lat nadziei* (ed. A. AGNESINA et al.; Kielce 2008) 544–546.
- ERNST, J. – WESTERMANN, C. (ed.), *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament* (Gütersloh 1976).
- FLAWIUSZ, J., *Dawne dzieje Izraela (Antiquitates Judaice; ed. E. DĄBROWSKI; Poznań – Warszawa – Lublin 1962).*
- GALBIATI, E. – SERAFINI, F. (ed.), *Historyczny atlas Biblii* (Kielce 2006).
- GRYGLEWICZ, F., *Ewangelia według św. Łukasza* (ed. E. DĄBROWSKI; Pismo Święte Nowego Testamentu III/3; Poznań 2007).
- HAAG, H. (ed.), *Bibel-Lexikon* (Leipzig 1970).
- HOMERSKI, J. (ed.), *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (Poznań – Warszawa 2005).
- JASIŃSKI, A. S., *Służcie Jahwe z weselem: kyriologia starotestamentalna na tle środowiska biblijnego* (Opolska Biblioteka Teologiczna 26; Opole 1998).
- KITTEL, G. – FRIEDRICH, G., *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* (1932) VII.
- KONOPCZYNA, A., „Jerozolima”, *Bóg, człowiek, świat. Ilustrowana encyklopedia dla młodzieży* (ed. T. LOSKA et al.; Katowice 1991).
- LANGKAMMER, H., *Mały słownik biblijny* (Wrocław 1995).
- LAWRENCE, P., *Atlas historii biblijnej* (Warszawa 2009).
- LÉON-DUFOUR, X. – ROMANIUK, K., *Słownik teologii biblijnej* (Poznań – Warszawa 1982).

- ŁACH, J., „Dawid”, *Encyklopedia katolicka. Cenzor – Dobszewicz* (ed. K. ABRAMCZUK et al.; Lublin 1989) III, 1048.
- ŁACH, J., *Księgi Samuela. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – eskursy* (ed. S. ŁACH; Pismo Święte Starego Testamentu 4/1; Poznań – Warszawa 1973).
- McKENZIE, S. L., *Dawid – król Izraela* (Poznań 2014).
- METZGER, B. M. – COOGAN, M. D. (ed.), *Słownik wiedzy biblijnej* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 1999).
- NELIS, J., „Messias”, *Bibel-Lexikon* (ed. H. HAAG; Leipzig 1970) 1138.
- RAVASI, G. et al. (ed.), *Biblia dla każdego. Tekst, komentarz, ilustracje* (Kielce 2002) V.
- RIENECKER, F. – MAIER, G. (ed.), *Leksykon biblijny* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2001).
- STACHOWIAK, L., *Ewangelia według św. Jana. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (Poznań 2008).
- STACHOWIAK, L. – ŁACH, S. (ed.), *Księga Psalmów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – eskursy* (Pismo Święte Starego Testamentu; Poznań 1990) 7/2.
- TRONINA, A., „Mesjasz”, *Encyklopedia katolicka. Maryja – Modlitwa* (ed. A. BEDNAREK – R. ADAMKO; Lublin 2008) XII, 599.
- WITCZYK, H., „Pascha”, *Encyklopedia katolicka. Nouet – Pastoralis officii* (ed. E. GIGILEWICZ – L. ADAMOWICZ; Lublin 2010) XIV, 1407–1410.
- WRÓBEL, M., „Namiotów święto”, *Encyklopedia katolicka. Modlitwa – notyfikacja* (ed. E. GIGILEWICZ – L. ADAMOWICZ; Lublin 2009) XIII, 690.